

UiO : **Det juridiske fakultet**

Muligheten til å få innvilget tilleggserstatning

En analyse av den nye voldserstatningsloven § 8, med særlig vekt på terrorofre

Kandidatnummer: 544

Leveringsfrist: 27.11.2023

Antall ord: 17 245

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Aktualitet.....	3
1.3	Rettskildebilde og metodiske utfordringer	3
1.4	Avgrensninger og presiseringer	6
1.5	Fremstillingen videre	7
2	VOLDSERSTATNINGSORDNINGEN	8
2.1	Innledning	8
2.2	Bakgrunn og formål	8
2.3	Relevante tilpasninger i voldsoffererstatningsloven av 2001 som følge av 22. Juli terrorangrepene	11
2.4	Grunnleggende vilkår for voldserstatning.....	11
2.5	Forvaltning av ordningen	13
3	TILLEGGSERSTATNING.....	14
3.1	Innledning	14
3.2	Vilkår for å søke tilleggserstatning etter ny voldserstatningslov	14
3.3	Tilleggserstatning etter § 8 annet ledd første alternativ	15
3.3.1	Modenhetsvilkåret	15
3.3.2	Vesentlighetsvilkåret	16
3.3.3	Har terskelen for tilleggserstatning etter § 8 første alternativ ulik betydning for de forskjellige erstatningspostene?.....	19
3.4	Tilleggserstatning etter § 8 annet ledd andre alternativ	23
3.4.1	«Forverring av skadelidtes helse»	24
3.4.2	«Som rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret».....	26
3.4.3	«Klar sannsynlighetsovervekt».....	28
3.4.4	«Vesentlig høyere erstatning»	30
3.4.5	Vurdering: terskelen for tilleggserstatning etter § 8 annet ledd første alternativ sammenliknet med andre alternativ	31
3.4.6	Vurdering: terskelen for tilleggserstatning etter ny og gammel lov	33
4	SÆRLIGE PROBLEMSTILLINGER VED SØKNAD OM TILLEGGSERSTATNING.....	35
4.1	Innledning	35
4.2	Statens muligheter til å fremme krav om regress ved søknad om tilleggserstatning	35

4.3	Foreldelsesregler ved søknad om tilleggserstatning?.....	36
4.4	Skadevolders partsrettigheter	39
4.4.1	Skadevolders partsrettigheter: særlig vurdering av rett til innsyn i sakens dokumenter	41
4.5	Retts hjelp	44
5	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER: RETTSPOLITISK DRØFTELSE.....	48
5.1	Klarere regelverk.....	48
5.2	Betydningen av retts hjelp.....	49
5.3	Konklusjon.....	51
	LITTERATURLISTE.....	53

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for avhandlingen er hvordan den nye voldserstatningsloven¹ av 2022 påvirker voldsofre, og særlig terrorofre når de søker om tilleggserstatning. Den nye voldserstatningsloven trådte i kraft 1. januar 2023 og opphever den tidligere voldsoffererstatningsloven fra 2001. Formålet med voldserstatningsordningen som sådan er at staten skal beskytte individer mot voldsovergrep ved at erstatningsansvaret skal fungere preventivt² og samtidig reparere konsekvensene dersom overgrepene oppstår.³ Den nye loven tar sikte på å oppnå en erstatningsordning som er forutsigbar, effektiv, rettferdig, enkel og som styrker partenes rettssikkerhet.⁴

Den nye voldserstatningsloven har vært gjenstand for kritikk og det er delte meninger om hvorvidt den de facto styrker voldsutsattes rettssikkerhet.⁵ Særlig det forhold at skadevolder får partsstatus etter vol. § 7 fjerde ledd har blitt kritisert. Dette skiller seg fra reguleringen etter den tidligere loven, hvor skadevolder ikke ble regnet som part i saker behandlet av Kontoret for voldsoffererstatning (KFV). Flere aktører har uttalt at endringen kan føre til at voldsutsatte vegrer seg for å fremme krav om erstatning fordi skadevolder blir part i saken.⁶ Begrensninger i muligheten til å søke om tilleggserstatning er også blitt kritisert. Videre har lovens innskrenkninger knyttet til rettshjelp ved søknad om voldserstatning vært gjenstand for kritikk.

Utgangspunktet etter den nye loven er at hele erstatningskravet skal behandles i straffesaken.⁷ Imidlertid er det noen erstatningskrav som ikke alltid vil være klare for vurdering når straffesaken behandles eller når det første kravet fremmes for KFV. Den nye loven lovfester derfor muligheten for å søke om tilleggserstatning hos KFV, jf. vol. § 8. Hovedfokuset på oppgaven ligger på mulighetene for å søke om tilleggserstatning. Tilleggserstatning er en ekstra erstatning som blir tildelt utover den erstatningen som ble fastsatt i straffesaken eller som ble utbetalt i medhold av vedtaket fra KFV. For terrorofre er tilleggserstatning særlig relevant fordi denne gruppen ofte kan oppleve ytterlige psykiske og fysiske skader etter en terrorhendelse. Disse

¹ Voldserstatningsloven av 17. juni 2022 nr 57(heretter vol. eller loven)

² Prop.238 L (2020-2021) s. 11

³ Ot.prp.nr. 4 (2000-2001) s. 5

⁴ Ibid

⁵ Svendsen (2022)

⁶ Nadheim (2020)

⁷ Prop.238 L (2020-2021) s. 7

skadene kan manifestere seg på et senere tidspunkt og danne grunnlag for krav om menerstatning eller krav om tilleggserstatning for økonomisk tap.

Avhandlingens problemstilling er hvordan den nye voldserstatningsloven påvirker muligheten til å få innvilget tilleggserstatning, jf. lovens § 8 annet ledd for voldsutsatte generelt, og terrorofre⁸ spesielt. For krav om tilleggserstatning etter vol. § 8 annet ledd er det en forutsetning at erstatningskravet ikke var «modent» da KfV behandlet kravet, og at kravet fører til «vesentlig høyere erstatning» enn det tidligere erstatningsoppgjøret, eller at vilkårene etter skl. § 3-8 er oppfylt. Årsaken til at avhandlingen fokuserer på vol. § 8 annet ledd begrunnes nærmere i punkt 1.4.

Avhandlingen søker gjennom problemstillingen å bringe klarhet i innholdet av voldserstatningsloven § 8 annet ledd, samt særlige regler som gjør seg gjeldende ved søknad om tilleggserstatning etter den nye loven. Første spørsmål er hva som ligger i vilkårene for å søke om tilleggserstatning etter § 8. Ved vurderingen av dette spørsmålet skal det også tas stilling til hvilken betydning ulike erstatningsposter (inntektstap, merutgifter og menerstatning) har for om vilkårene er oppfylt. Det andre spørsmålet er hvorvidt det foreligger noen søknadsfrist for å fremme krav om tilleggserstatning. Dette spørsmålet involverer også en kort vurdering av hvorvidt staten kan kreve regress for utbetalt tilleggserstatning. Fordi avhandlingen undersøker hvordan den nye loven «påvirker» muligheten for tilleggserstatning, vil reglene om tilleggserstatning i den nye loven sammenliknes med den tidligere voldsoffererstatningsloven.

Ettersom oppgaven tar sikte på å vurdere betydningen av andre regler ved søknad om tilleggserstatning, er det tredje spørsmålet hvilken betydning skadevolders status har i tilknytning til søknaden. Videre vil spørsmålet om begrensninger i rettshjelp vurderes nærmere. Gjennom disse analysene søker avhandlingen å gi en dypere forståelse av hvordan voldserstatningsloven påvirker tilgjengeligheten av tilleggserstatning, spesielt for terrorofre.

⁸ Begrepet «terrorofre» sikter til personer som er utsatt for terrorhandlinger etter Straffeloven av 20. mai 2005 nr. 28 (heretter strl.) § 131

1.2 Aktualitet

Innføringen av den nye loven, og de noe uklare vilkårene for tilleggserstatning etter vol. § 8, gjør avhandlingens problemstilling relevant. Dessuten er det begrenset litteratur som behandler temaet, og dermed er det behov for mer klarhet og forskning om dette.

Fra et samfunnsperspektiv har Norge i nyere tid vært rammet av flere terrorangrep. Dette påfører både samfunnet og de som har blitt direkte berørt av terrorangrepet store omkostninger.⁹ I europeisk sammenheng har Norge forpliktet seg til å sikre nødvendig støtte, beskyttelse og anerkjennelse av disse ofrene. Det skyldes at terrorofre er en særlig sårbar gruppe som staten skal ta hensyn til.¹⁰ Denne sårbarheten er relevant i lys av innskrenkningene knyttet til rettshjelp og det forhold at skadevolder blir part i erstatningssaken etter den nye loven.

Søknad om tilleggserstatning vil som nevnt være særlig relevant for terrorofre. Årsaken til dette er at de etterfølgende konsekvensene, som for eksempel posttraumatisk stresslidelse (PTSD)¹¹, ikke nødvendigvis har utviklet seg når straffesaken behandles eller når kravet blir fremmet til KfV. I tillegg til at terrorsaker kjennetegnes av at det ofte vil være et stort antall fornærmede. I situasjoner med et stort antall fornærmede blir ikke alltid erstatningskravene behandlet under straffesaken fordi saken i seg selv er omfattende.¹² Dette var tilfellet under 22-juli rettssaken da domstolene fant det lite hensiktsmessig å behandle erstatningskravene under straffesaken.¹³ I lys av denne konteksten vil avhandlingen ta sikte på å vurdere hvilke konsekvenser det har for terrorofre dersom erstatningskrav blir utelatt fra behandlingen i straffesaken. Denne vurderingen vil behandles under punkt 3.

1.3 Rettskildebilde og metodiske utfordringer

Avhandlingens problemstilling tar sikte på å fastlegge innholdet av gjeldende rett ved bruk av alminnelig juridisk metode.¹⁴ Adgangen til å motta tilleggserstatning etter vol. § 8, statens regressadgang etter vol. § 11 og adgangen til fri rettshjelp etter vol. § 10 er lovfestet i voldserstatningsloven.

⁹ Husabø (2018) s. 18

¹⁰ EU Strategy on victims' rights (2020-2025) s. 11

¹¹ Grete Dyb et al (2014)

¹² Prop.65 L (2011-2012) s. 10

¹³ Prop.65 L (2011-2012) s. 10

¹⁴ Det legges til grunn at alminnelig juridisk metode er kjent, for nærmere forklaring på juridisk metode se Sunde (2019) fra side 27

I tillegg til tolkning av nevnte lovbestemmelser i voldserstatningsloven er Prop. 238 L (2020-2021) relevante forarbeider. Proposisjonen gir veiledning for meningsinnholdet i bestemmelsen om tilleggserstatning, skadevolders partsrettigheter og adgangen til fri rettshjelp. Det vil også være hensiktsmessig å inkludere NOU 2016: 9 for å utdype de overordnede hensynene bak tilleggserstatning og dens meningsinnhold. Videre vil forarbeidene til voldsoffererstatningsloven fra 2001, Ot.prp.nr.4 (2000-2001) være relevant for å undersøke om krav om tilleggserstatning har fått høyere terskel etter ny lov. Ved vurdering av skl. § 3-8 skal forarbeidene til skadeserstatningsloven benyttes, herunder Ot.prp.nr. 51 (2004-2005) og NOU 2011: 16. Generelt sett har lovforarbeider en sentral betydning ved lovtolkningen av et rettsspørsmål. Hensikten med å bruke lovforarbeider ved lovtolkningen, er å kaste lys over lovens formål og grunnleggende hensyn som gjør seg gjeldende.¹⁵

Utfordringen med denne avhandlingen er at det ikke finnes rettspraksis fra Høyesterett når det gjelder tolkningen av vol. § 8. Dette er fordi loven trådte i kraft i januar 2023. Høyesterettsavgjørelser har stor rettskildemessig vekt ved fastleggelsen av innholdet i en rettsregel.¹⁶ Mangel på rettspraksis er også en av grunnene til at forarbeidene vil være særlig sentrale i avhandlingens analyse.

Ved vurderingen av skl. § 3-8 skal jeg bruke avgjørelser fra lagmannsretten, herunder LF-2010-5377 og LA-2013-5493. Det skyldes at det ikke finnes noen høyesterettsavgjørelser som vurderer innholdet av skl. § 3-8. Vekten av lagmannsrettavgjørelser knytter seg til dets argumentasjonsverdi. Imidlertid har ikke avgjørelsene like stor autoritet som høyesterettsdommer. Både tingrettene og lagmannsrettene vektlegger avgjørelser fra lagmannsretten.¹⁷ I denne avhandlingen brukes argumentasjoner fra lagmannsretten for å klargjøre og illustrere hvordan skl. § 3-8 behandles i praksis. Følgelig skal de ovennevnte avgjørelsene tillegges vekt i den konkrete vurderingen av skl. § 3-8.

En annen utfordring med avhandlingen er at det er mangel på internasjonale kilder som kan gi veiledning for bestemmelsen om tilleggserstatning. Europeisk konvensjon om erstatning til

¹⁵ Eckhoff (2001) side 70

¹⁶ Andenæs (2009) s. 92

¹⁷ Høgberg (2019) s. 271

voldsofre¹⁸ inneholder ikke regler om tilleggserstatning, og voldserstatningsloven strekker seg følgelig lenger enn konvensjonens minstekrav.¹⁹ Konvensjonen er derfor ikke særlig relevant for oppgavens problemstilling. I det internasjonale rettskildebildet er Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6, artikkel 8 og Grunnloven § 96, sentrale rettskilder ved vurderingen av skadevolders partsrettigheter. Det skyldes Norges folkerettslige forpliktelser til å beskytte både skadevolder og voldsofres rettigheter i voldssaker. Av hensyn til problemstillingen behandles disse konvensjonene nokså kort. Konvensjonene skal brukes for å belyse årsaken til at skadevolder etter den nye loven får partsrettigheter.

Juridisk teori er anerkjent som en relevant rettskilde for å fastlegge innholdet i gjeldende rett. Vekten av juridisk litteratur som rettskilde er imidlertid betinget av at synspunktene er hensyntatt over lang tid, hvilken kvalitet synspunktene har og hvilke andre rettskilder som finnes på området.²⁰ Ved fastleggelsen av erstatningsrettslige prinsipper og innholdet av erstatningsposter, vil avhandlingen ta i bruk anerkjent og legitim²¹ erstatningsrettslig litteratur.²² Derimot foreligger det begrenset litteratur som tar for seg tilleggserstatning for terrorofre og dets rettslige konsekvenser. Ved tolkning av en ny lov, der det er begrenset rettspraksis og litteratur tilgjengelig, vil lovforarbeider være en sentral rettskilde ved lovtolkningen.²³

Ved vurderingen av tilleggserstatning i kapittel 3 skal jeg bruke forvaltningspraksis fra KFV. I tillegg vil jeg trekke inn praksis fra Erstatningsnemnda for voldsofre, som var klageorganet etter den tidligere voldsoffererstatningsloven. Forvaltningspraksis er avgjørelser som er truffet av forvaltningen. Den rettskildemessige verdien av forvaltningspraksis er omdiskutert.²⁴ Høyesterett har imidlertid utformet generelle vurderingskriterier for betydningen av forvaltningspraksis som rettskilde. Kriteriene innebærer hvorvidt forvaltningspraksisen anses som “fast og konsistent”.²⁵ Det fremstår imidlertid som at det er høy terskel for at Høyesterett vektlegger

¹⁸ Ratifisert av Norge i 1992

¹⁹ Det fremgår av konvensjonens artikkel 1 at medlemsstatene er forpliktet til å foreta nødvendige handlinger for å gjennomføre prinsippene i konvensjonen. Etter konvensjonens artikkel 2 er det staten som er ansvarlig for å utbetale erstatning dersom skadevolder ikke har evne til dette. Konvensjonen inneholder i all hovedsak minstekrav for voldserstatning. Utover det har medlemsstatene handlingsrom til å vedta nærmere regler om voldserstatning

²⁰ Askeland (2019) s. 457- 461

²¹ HR-2023-206-A avsnitt 48

²² Kjelland (2019)

²³ Mestad (2019) s. 85

²⁴ Eriksen (2019) s. 293

²⁵ Rt. 2005 s. 1757 (avsnitt 45) og HR-2016-2017-A (avsnitt 50)

praksis med varighet på under to år.²⁶ Forvaltningspraksisen fra KfV, som benyttes i denne besvarelsen, har en kortere varighet enn to år og vedtakene som brukes er foreløpig ikke behandlet av klageinstansen eller domstolene. Følgelig skal praksisen brukes med forsiktighet. Likevel kan praksisen belyse hvordan KfV har tolket vol. § 8. Tolkningen i forvaltningspraksisen er derfor sentral for hvordan terrorofres rettigheter realiseres i praksis.

1.4 Avgrensninger og presiseringer

Ved søknad om tilleggserstatning er det en forutsetning at de grunnleggende vilkårene for erstatning er oppfylt. Avhandlingen skal gi en kort beskrivelse av disse, men det vil avgrenses mot en grundigere analyse.

For at en person skal få voldserstatning må vedkommende ha vært utsatt for et av straffebudene som fremgår i den uttømmende listen i vol. § 1. I denne uttømmende listen er terrorhandlinger, jf. strl. § 131 inkludert. De som har rett til voldserstatning fra staten er «den» som har blitt utsatt for en av de opplistede straffebestemmelsene og «dennes etterlatte», jf. vol. § 1. Med ordet «den» siktes det til personer som handlingen var direkte rettet mot.²⁷ Det vil si personer som er strafferettslig fornærmede.²⁸ Den videre begrepsbruken av «terrorofre» sikter til «den». Følgelig vil avhandlingen avgrenses mot å vurdere retten til tilleggserstatning for etterlatte av terrorofre.

Det kan tenkes tilfeller der voldshandlinger rammer mange mennesker samtidig, men som likevel ikke anses som en terrorhendelse fordi kravet om terrorhensikt ikke er oppfylt etter strl. § 131. Denne besvarelsen fokuserer på terrorhendelser som rammer et stort antall ofre og der terrorhendelsen oppfyller kravet om hensikt etter strl. § 131. Det som særlig gjør seg gjeldende når det er mange ofre, er at det vil oppstå mange erstatningskrav. Avhandlingen vil derfor undersøke hvordan krav om tilleggserstatning for et stort antall terrorofre skal behandles etter den nye voldserstatningsloven.

²⁶ Ibid

²⁷ Prop. 238 L (2020-2021) s. 149

²⁸ Prop. 238 L (2020-2021) s. 40

Etter den nye loven skal søknad om tilleggserstatning behandles etter to ulike grunnlag. Hvis det første erstatningskravet behandles under straffesaken, skal krav om tilleggserstatning vurderes etter vol. § 8 første ledd. Dersom KfV behandler det første kravet i medhold av vol. § 7, vurderes tilleggserstatning etter vol. § 8 annet ledd. Departementet påpeker at vol. § 7 første ledd bokstav c kan være gjeldende for terrorofre:

«Bestemmelsen vil kun komme til anvendelse i saker som involverer et stort antall voldsutsatte, men den skal ikke være et alternativ til domsbehandling i enhver omfattende sak. I mange saker som involverer et stort antall voldsutsatte, vil de voldsutsatte i alle tilfeller bare ha krav på oppreisning og erstatning av lave tap som er kurante å utmåle. Domstolene kan da behandle kravene selv om det er mange voldsutsatte.»²⁹

Ifølge departementets uttalelser kommer vol. § 7 første ledd bokstav c til anvendelse når den skadevoldende hendelsen berører et «stort antall voldsutsatte». Imidlertid gjelder ikke bestemmelsen for «enhver omfattende sak». Dette forstås som at straffesaken må anses som ekstraordinær. Departementet understreker at hendelser som 22.juli-terroren bør behandles etter vol. § 7 første ledd bokstav c.³⁰ Denne avhandlingen fokuserer som nevnt på tilleggserstatning knyttet til en voldshendelse som berører et stort antall terrorofre. Følgelig vil besvarelsen behandle tilleggserstatning for terrorofre etter vol. § 8 annet ledd. Avhandlingen avgrenser derfor mot behandling av vol. § 8 første ledd og vol. § 7 første ledd.

1.5 Fremstillingen videre

Avhandlingen er inndelt i fem kapitler. Kapittel 2 tar for seg voldserstatningsordningen, herunder bakgrunn og formål med ordningen, relevante tilpasninger etter tidligere lov samt grunnleggende vilkår for voldserstatning. I kapittel 3 skal det foretas en tolkning og vurderingen av vilkårene for tilleggserstatning. Kapittel 4 omhandler særlige regler som får betydning ved søknad om tilleggserstatning. Denne delen tar sikte på å undersøke hvorvidt foreldelsesreglene gjør seg gjeldende ved søknad om tilleggserstatning. Konsekvensene av at skadevolder blir part skal også drøftes i denne delen. Det er særlig skadevolders rett til innsyn ved søknad om tilleggserstatning og hvilke utfordringer det kan få for volds ofre som skal diskuteres. Videre vil det foretas en kort redegjørelse av betydningen av rettshjelp ved søknad om tilleggserstatning. Av-

²⁹ Prop.238 L (2020-2021) s. 152

³⁰ Prop.238 L (2020-2021) s. 92

handlingen avrunder kapittel 5 med en rettspolitisk diskusjon om hvorvidt utformingen av tilleggserstatning faktisk er vellykket etter den nye loven. Diskusjonen innebærer en vurdering av om tilleggserstatning ivaretar de tiltenkte formålene etter loven og mulige forbedringer.

2 VOLDSESTATNINGSORDNINGEN

2.1 Innledning

For å få en helhetlig forståelse av hvordan den nye voldserstatningsloven påvirker muligheten til å få innvilget tilleggserstatning er det nødvendig med en kort gjennomgang av bakgrunnen og formålet med voldserstatningsordningen, relevante tilpasninger i den tidligere loven og de grunnleggende vilkårene for voldserstatning.

2.2 Bakgrunn og formål

Voldserstatningsordningen bygger på grunnleggende rettsgoder som ivaretagelse av liv og helse. Det er fordi staten har forpliktet seg til å beskytte borgerne sine mot forbrytelser. Som følge av samfunnsutviklingen har individene fått økt avhengighet og forpliktelser overfor staten. Når borgerne i samfunnet blir påført skader som følge av en voldshandling, vil rettsgodene om ivaretagelse av liv og helse krenkes. Voldserstatningsordningen bygger derfor på formålet om å reparere skadene etter at en skadevoldende handling har funnet sted.³¹

Bakgrunnen for voldserstatning kan forklares ut ifra et kriminalpolitisk og sosialpolitisk hensyn. Disse hensynene er forankret i den alminnelige rettsfølelsen. Begrepet «alminnelige rettsfølelse» betyr at politikken som er førende i et samfunn har demokratisk legitimitet.³² Den alminnelige rettsfølelsen har over tid styrket vernet til voldsofre. Selv om det er utfordrende å oppnå en balanse mellom grunnleggende rettsstatlige verdier, de skiftende behovene i politikken og blant befolkningen, skal erstatningsordningen gjenspeile samfunnets verdier og menneskeverd.³³

³¹ Frøseth et al. (2016) s. 233

³² Frøseth et al. (2016) s. 235

³³ Frøseth et al. (2016) s. 235

Det kriminalpolitiske hensynet reflekterer statens forpliktelse til å forhindre kriminalitet. Det innebærer at staten skal sikre enkeltindividet mot voldsovergrep.³⁴ Det er en generell samfunnsoppfatning at det er utfordrende å balansere en human kriminalpolitikk for gjerningspersoner og vernet mot voldsofferet. Imidlertid illustrerer internasjonale studier at befolkningen krever mindre inngripende straffesanksjoner dersom straffesystemet også fremmer restitusjon om kompensasjon som en reaksjon på den skadevoldende handlingen.³⁵

Den sosialpolitiske begrunnelsen innebærer at det gjøres tiltak for å verne offeret gjennom tiltak som forebygging, vern etter en hendelse og gjennom øvrige rettslige institusjoner utover strafferetten.³⁶ Noen av virkemidlene for rehabiliteringen av offeret kan forankres i blant annet sosialretten, velferdsretten og erstatningsretten. Det sosialpolitiske hensynet innebærer derfor at staten ansvarliggjøres, slik at voldsofre får økonomisk kompensasjon. Det vil si at staten er nærmest til å dekke tapet til skadelidte dersom skadevolderen ikke selv evner å gjøre opp for seg. Dette skyldes at staten ikke har lyktes med å beskytte borgerne sine mot voldsovergrep.³⁷

På initiativ av Den Norske advokatforeningen ble det i 1976 etablert en billighetsordning.³⁸ Regelverket om voldserstatning har sin opprinnelse i denne ordningen. Departementet presiserte at «en ordning med statlig erstatning til ofre for straffbare handlinger må kunne sees som et vesentlig ledd i en moderne kriminalpolitikk».³⁹ Hensynet bak billighetsordningen var begrunnet i å tydeliggjøre en human strafferettspleie. Denne ordningen baserte seg på at staten stod fritt til å foreta en rimelighetsvurdering av hvorvidt voldsofre skulle få tilkjent erstatning og hvilket erstatningsbeløp som skulle utbetales. Årsaken til at ordningen betegnes som en billighetsordning er på grunn av den rimelighetsvurderingen som ble foretatt.⁴⁰ Ordningen ble

³⁴ Prop.238 L (2020-2021) s.10

³⁵ Frøseth (2016) s. 239-240

³⁶ Frøseth (2016) s. 231

³⁷ Prop.238 L (2020-2021) s. 11

³⁸ Frøseth (2016) s. 232

³⁹ Innst.S.nr.171 (1975-76) s. 2

⁴⁰ Ot.prp.nr 4 (2000-2001) s. 18

senere formalisert gjennom en forskrift i 1981⁴¹ som videreførte rimelighetsvurderingen.⁴² Deretter utviklet ordningen seg til å bli en rettighetsordning som ble lovfestet gjennom vedtakelsen av voldsoffererstatningsloven av 2001.⁴³

Vedtaket av voldsoffererstatningsloven av 2001 kan ses i sammenheng med Norges ratifisering av konvensjonen om erstatning til voldsofre.⁴⁴ Gjennom konvensjonen har Norge forpliktet seg til å utbetale erstatning til voldsofre når den skadevoldende handlingen ble begått på norsk territorium og voldsofre ikke har mulighet til å få full erstatning fra andre aktører. Loven fra 2001 var derfor begrunnet i statens forpliktelse til å beskytte borgernes liv og helse.⁴⁵

Både loven fra 2001 og forskriften av 1981 ble ved flere anledninger endret. Dette resulterte i et regelverk som fremsto uoversiktlig. På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet ble det derfor opprettet et utvalg den 6. februar 2015 som skulle vurdere voldsoffererstatningsloven fra 2001. Utgangspunktet for oppdraget var å vurdere om gjeldende rett og praksis fungerte etter sin hensikt.⁴⁶ Utvalget konkluderte med at det var flere forbedringspotensialer med den tidligere ordningen. For det første ble det påpekt at forskriften og loven som inneholdt flere endringslover gjorde systemet uklart ved vurderingen av hvilke regler som var gjeldende for hvert enkelt tilfelle. For det andre ble det uttalt at lovsystemet fremsto utilgjengelig for partene som var omfattet av loven. For det tredje uttalte utvalget at det var nødvendig å tydeliggjøre sammenhengen mellom voldsoffererstatning og alminnelig erstatningsrett.⁴⁷ Disse tre forbedringsmulighetene er hovedårsaken til at voldserstatningsloven av 2023 trådte i kraft.

Den nye voldserstatningsloven tar sikte på å følge prinsippene innenfor alminnelig erstatningsrett. Loven er derfor utformet for å sikre at statens utbetalinger til voldsutsatte samsvarer med det beløpet som skadevolderen er ansvarlig for. Dette muliggjør at staten kan gi erstatning i samsvar med domstolenes erstatningsutmåling, samtidig som loven gir grunnlag for å fremme krav mot skadevolderen for det samme beløpet.⁴⁸

⁴¹ Forskrift gitt ved kgl. res. 23. januar 1981

⁴² Ot.prp.nr 4 (2000-2001) s. 18

⁴³ Prop.238 L (2020-2021) s.12

⁴⁴ Den europeiske konvensjon 24. november 1983 om erstatning til voldsofre

⁴⁵ Ot.prp.nr 4 (2000-2001) s. 17

⁴⁶ NOU 2016:9 s. 13-14

⁴⁷ NOU 2016:9 s. 72

⁴⁸ Ibid

2.3 Relevante tilpasninger i voldsoffererstatningsloven av 2001 som følge av 22. Juli terrorangrepene

Det skal kort redegjøres for noen relevante tilpasninger i saksbehandlingsprosessen etter 22. juli. Disse tilpasningene har betydning for problemstillingen og er et viktig bakteppe for vurderingen i punkt 3.4.6 som gjelder terskelen for tilleggserstatning etter den tidligere loven sammenliknet med den nye loven.

I lys av 22. juli-terroren ble det foretatt en endring når det gjaldt behandlingen av erstatningskravet i straffesaken. Endringen etter den tidligere loven innebar at erstatningskravene tilknyttet 22. juli-terroren ikke skulle behandles under straffesaken. Endringene gjaldt riktignok ikke bare for krav om tilleggserstatning, men voldserstatning generelt.

Den tidligere loven forutsatte at den straffbare handlingen var anmeldt, jf. voldsoffererstatningsloven § 3 tredje ledd. Imidlertid åpnet bestemmelsen for at det ved «særlige tilfeller» kunne gjøres unntak. Begrunnelsen for at unntaksvilkåret var oppfylt under 22.juli-terroren var fordi det var en «meget omfattende og spesiell sak» og at den påståtte skadevolderen aldri vil kunne gjøre opp for seg økonomisk. Av tidshensyn og hensynet til de fornærmede var det derfor grunn til at erstatningskravene ikke ble behandlet i straffesaken.⁴⁹

I forbindelse med 22.juli-terroren fikk terrorofrene forskjellig oppreisningserstatning med tanke på de ulike gradene av skadene. De ofrene som ble livstruende skadet på Utøya fikk erstatning på 600 000 kroner, mens ofre med alvorlige skader og ofre som kom fysisk uskadd fra terrorhendelsen fikk henholdsvis 450 000 kroner og 300 000 kroner.⁵⁰

2.4 Grunnleggende vilkår for voldserstatning

Den nye loven følger som nevnt alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. Det vil derfor være nødvendig med en kort gjennomgang av vilkårene for erstatning etter alminnelig erstatningsrett. Videre er det nødvendig å klarlegge hvordan søknadsprosessen for voldserstatning fungerer.

⁴⁹ Prop.65 L (2011-2012) s. 10

⁵⁰ Sandvold (2015) s. 160

Etter norsk erstatningsrett er det tre kumulative vilkår som må være oppfylt. Disse vilkårene innebærer at det må foreligge et ansvarsgrunnlag, skade/tap og årsakssammenheng mellom ansvarsgrunnlaget og skaden/tapet.⁵¹

Det alminnelige ansvarsgrunnlaget i norsk erstatningsrett er culpaansvaret. Ansvaret kommer til uttrykk i vol. § 1. Bestemmelsen angir at det må foreligge en «forsettlig handling» eller «forsøk på forsettlig handling» av volds- og seksuallovbruddene som er uttømmende opplistet i vol. § 1. Oppstillingen medfører at det er enkelt for voldsofre å se om situasjonen er omfattet av bestemmelsen.⁵²

Det andre kumulative vilkåret er at det foreligger skade eller tap. Vilåret «skade» innebærer personskade som påfører skadelidte ulike former for tap. Tap i forbindelse med personskade omfatter økonomisk og ikke-økonomisk tap.⁵³ Tapspostene som er omfattet av loven er «skade på person, menerstatning, erstatning for en persons død og oppreisning» jf. vol. § 4 første ledd.

Det siste kumulative vilkåret er at det må foreligge årsakssammenheng mellom ansvarsgrunnlaget og skaden/tapet. Forutsatt at det kan påvises et ansvar for skaden, har skadelidte rett på full erstatning. Kravet til årsakssammenheng har både en faktisk og rettslig side. Den faktiske årsakssammenhengen anses som de materielle reglene som identifiserer hvilke faktorer som skal betraktes som reelle årsaker til en hendelse. Den rettslige siden innebærer at årsakssammenhengen må være adekvat.⁵⁴ Formålet med vilkåret er at skadevolder kun holdes ansvarlig for skader eller tap som har sammenheng med den påståtte skadevoldende handling. Hensynet bak vilkåret er forankret i rimelighetsvurderinger og allmenn rettsfølelse.⁵⁵

Foruten de ovennevnte kumulative vilkårene, oppstiller voldserstatningsloven ytterligere vilkår for å kunne gjøre krav på voldserstatning. I det følgende vil det foretas en kort gjennomgang av disse.

⁵¹ Kjelland (2019) s. 28

⁵² Prop. 238 L (2020-2021) s. 39

⁵³ Kjelland (2019) s. 331

⁵⁴ Kjelland (2019) s. 238

⁵⁵ Kjelland (2019) s. 237

Den nye loven inneholder to separate «spor» i søknadsprosessen som er regulert av §§ 6 og 7. Voldserstatningsloven § 6 kommer til anvendelse der straffesaken har tatt stilling til erstatningsspørsmålet. Dette faller som nevnt utenfor oppgavens tema. Voldserstatningsloven § 7 gjelder dersom domstolene ikke tar stilling til erstatningskravene i straffesaken. For at vol. § 7 skal komme til anvendelse må grunnvilkåret om anmeldelse være oppfylt. I tillegg må ett av tilleggsvilkårene i bokstav a - d være oppfylt.

Bestemmelsens bokstav a forutsetter at straffesaken er avsluttet uten domsbehandling. Etter bokstav b må forholdet være avsagt ved «fraværdom» eller «inngått rettsforlik». Bokstav d gir KFV unntaksvis adgang til å behandle erstatningskravet dersom det vil være «uforholdsmessig tyngende» for voldsofferet eller etterlatte å vente på erstatningskravet til straffesaken er avsluttet.

Bestemmelsens bokstav c er det grunnlaget som vil være relevant for terrorofre. Dette grunnlaget omfatter to alternative forhold for at erstatning skal tilkjennes uten domsbehandling. Saken kan behandles av KFV enten dersom domsbehandlingen av erstatningskravet «åpenbart» ikke er hensiktsmessig, jf. straffeprosessloven § 427 femte ledd og § 428 fjerde ledd eller dersom påtalemyndigheten anser det som «uforholdsmessig ulempe» å behandle kravet i straffesaken, jf. straffeprosessloven § 427 andre ledd andre punktum.

2.5 Forvaltning av ordningen

Når voldsofre søker om tilleggserstatning etter voldserstatningsloven er det KFV som behandler erstatningskravene. For erstatningskrav som er tilkjent ved dom, så kan man søke til KFV for at staten skal dekke og utbetale kravet.⁵⁶ I tilfeller der erstatningskravet ikke er behandlet ved dom, og når voldsofre søker om tilleggserstatning, er det også KFV som behandler kravet.⁵⁷ Dersom voldsofre får avslag på erstatningskravet etter vol. §§ 7, 8 eller 12, kan de påklage vedtaket til Statens sivilrettsforvaltning.⁵⁸

⁵⁶ jf. vol. § 6 annet ledd

⁵⁷ jf. vol. § 7 første ledd

⁵⁸ jf. vol. § 9

3 TILLEGGSERSTATNING

3.1 Innledning

I denne delen av avhandlingen skal det foretas en vurdering av mulighetene for å søke om tilleggserstatning etter vol. § 8 annet ledd. Denne vurderingen inkluderer å undersøke om terskelen for tilleggserstatning etter § 8 annet ledd første alternativ har ulik betydning for de ulike erstatningspostene. Videre er det nødvendig å vurdere hvorvidt «vesentlig høyere erstatning» etter skl. 3-8 har samme betydning som etter det første alternativet vilkåret i § 8 annet ledd. Til slutt skal det foretas en vurdering av terskelen for tilleggserstatning etter ny og gammel lov.

3.2 Vilkår for å søke tilleggserstatning etter ny voldserstatningslov

Hovedregelen etter den nye loven er at alle krav skal fremsettes og vurderes i straffesaken eller ved første søknad for KFV etter vol. § 7.⁵⁹ Imidlertid har voldsofre adgang til å fremme tilleggserstatning til KFV ved to omstendigheter som er regulert av vol. § 8 første og annet ledd. Bestemmelsen om tilleggserstatning er følgelig et unntak fra hovedregelen. Som nevnt skal avhandlingen kun vurdere annet ledd, se punkt. 1.4.

Voldserstatningsloven § 8 annet ledd lyder som følger:

«I saker der den voldsutsatte eller dennes etterlatte har fått utbetalt erstatning i medhold av § 7, kan det etter søknad til Kontoret for voldsoffererstatning utbetales tilleggserstatning dersom det er klart at kravet ikke kunne vært fremmet da Kontoret for voldsoffererstatning behandlet søknaden fordi kravet ikke var modent og den voldsutsatte eller dennes etterlatte har krav på vesentlig høyere erstatning, eller dersom vilkårene for ny behandling etter skadeserstatningsloven § 3-8 er oppfylt».

Bestemmelsen oppstiller to alternative grunnlag for å kunne fremme krav om tilleggserstatning. Det første alternativet inneholder to vilkår. Det første vilkåret er at erstatningskravet ikke var «modent» da dette først ble behandlet av KFV. Det andre vilkåret er at den voldsutsatte har krav på «vesentlig høyere erstatning». Det andre alternativet for å fremme søknad om tilleggserstatning er at vilkårene i skl. § 3-8 er oppfylt.

I det følgende skal det foretas en vurdering av meningsinnholdet i de to alternative grunnlagene. Videre skal det vurderes om vilkåret etter skl. § 3-8 – om «vesentlig høyere erstatning» – har

⁵⁹ Prop. 238 L (2020-2021) s. 7

samme meningsinnhold som i det første alternative vilkåret. I tillegg skal tilleggserstatning etter ny og gammel lov sammenlignes.

3.3 Tilleggserstatning etter § 8 annet ledd første alternativ

I denne delen skal det foretas en vurdering av hva som ligger i vilkårene «ikke var modent» og «vesentlig høyere erstatning» for krav om tilleggserstatning etter § 8 annet ledd første alternativ. Videre vil det foretas en vurdering av om terskelen for tilleggserstatning etter vol. § 8 første alternativ har ulik betydning for de ulike erstatningspostene.

3.3.1 Modenhetsvilkåret

Det første spørsmålet er hva som ligger i at erstatningskravet «ikke var modent» da kravet først ble fremmet til KFV.

Ordlyden «ikke var modent» sikter til det som dannet grunnlag for at erstatningskravet ikke utartet seg eller ikke var fremtredende da kravet ble fremmet til KFV ved den første søknaden om erstatning. Dette innebærer at voldsofferet har fått ytterligere erstatningskrav i etterkant av behandlingen av et tidligere utbetalt erstatningskrav. Et eksempel på dette er dersom et voldsoffer blir utsatt for en voldshendelse, søker og får utbetalt oppreisning av KFV i medhold av § 7. I ettertid av søknaden viser det seg at voldsofferet har utviklet alvorlige angstlidelser som har ført til at vedkommende er ute av stand til å jobbe. Dersom angstlidelsene ikke kom til syne da det første erstatningskravet ble fremmet til KFV, vil voldsofferet i dette konkrete tilfellet kunne ha ytterligere erstatningskrav som «ikke var modent».

Ordlyden «ikke var modent» tilsier at det er en høy terskel. Dette kan først og fremst forklares ved at ordlyden «klart» bevisst er plassert før vilkåret «modent». Det tyder på at det oppstilles et kvalifikasjonskrav til vilkåret «modent». For det andre representerer bestemmelsen et unntak til hovedregelen om at alle erstatningskrav skal fremsettes ved første behandling av KFV, jf. § 7. Følgelig skal vilkåret «modent» tolkes strengt. En slik tolkning er i samsvar med forarbeidene.⁶⁰ Videre uttaler departementet følgende om vilkåret:

«Et krav vil imidlertid regnes som modent dersom de faktiske forholdene var avklart før domstolsbehandlingen, og i tide til at det var mulig å fremme kravet i straffesaken. Dersom den voldsutsatte for eksempel

⁶⁰ Prop. 238 L (2020-2021) s. 154

venter på vedtak fra NAV eller på en spesialisterklæring, men årsaken til at disse ikke har kommet når straffesaken skal behandles, er at den voldsutsatte ventet med å sette i gang prosessene, vil det ikke være adgang til å fremme krav om tilleggserstatning.»⁶¹

Etter departementets uttalelser tolkes spørsmålet om et erstatningskrav «ikke er modent» å omfatte en vurdering av hvorvidt «de faktiske forholdene» var mulig å klargjøre før den første søknaden ble fremmet til KFV. Dette inkluderer en undersøkelse av hvorvidt det forelå tilgjengelig fakta ved omstendighetene som ledet til erstatningskravet. Ut ifra alminnelige erstatningsrettslige prinsipper innebærer det hvorvidt det var mulig å fastlegge omfanget og årsakssammenhengen av skaden da det første erstatningskravet ble fremmet til KFV.

I departementets uttalelser presiseres det hvilke omstendigheter som ikke anses å være omfattet av vilkåret. Det inkluderer tilfeller der voldsofre selv kan bebreides for ikke å ha levert inn nødvendig dokumentasjon som allerede var behandlet av aktuelle aktører da det første erstatningskravet ble fremsatt til KFV. Formålet synes å være å unngå unødig ressursbruk dersom erstatningskravet i utgangspunktet kunne vært behandlet da kravet først ble fremmet til KFV.

For at vilkåret «ikke var modent» skal få anvendelse er det en forutsetning at det ikke var mulig å avklare de faktiske omstendighetene da erstatningskravet først ble fremmet til KFV. Samtidig innebærer det en vurdering av om voldsofferet kan bebreides for at det nye kravet ikke ble fremmet da det første erstatningskravet ble fremmet til KFV. Dersom voldsofferet kan bebreides for manglende eller forsinket innsending av dokumentasjon vil ikke vilkåret være oppfylt.

3.3.2 Vesentlighetsvilkåret

Det neste spørsmålet er hva som ligger i at erstatningskravet må medføre «vesentlig høyere erstatning».

Ordlyden «vesentlig» tilsier at erstatningskravet må være av en betydelig størrelse sammenlignet med det voldsofferet allerede har fått utbetalt. En slik tolkning samsvarer med forarbeidene da departementet presiserer at vilkåret innebærer at kravet må være av en «viss størrelse».⁶² På denne måten sikres effektivitet fordi man unngår at KFV må ta stilling til krav av små størrelser.

⁶¹ Prop. 238 L (2020-2021) s. 154

⁶² Prop. 238 L (2020-2021) s. 93

Videre presiserer departementet negativt hvilke forhold som ikke er omfattet av «vesentlig høyere erstatning»:

«Krav som allerede er ferdigbehandlet av domstolene, skal heller ikke kunne fremmes på nytt for Kontoret for voldsoffererstatning, selv om det viser seg at tapet blir større enn først beregnet av domstolene. Dersom oppgjøret allerede er ferdigbehandlet i straffesaken, foreslår departementet at det bare kan kreves ny behandling av kravet hos Kontoret for voldsoffererstatning dersom vilkårene i skadeserstatningsloven § 3-8 er oppfylt.»⁶³

Ut ifra departementets presisering i første setning kan det slutes at kravet om «vesentlig høyere erstatning» ikke gjelder for tap som allerede er behandlet av domstolene eller KFV og at det i ettertid viser seg at voldsofre kunne fått et høyere erstatningsbeløp. En slik forståelse harmonerer med hensynet til ressursbesparelser.⁶⁴ På denne måten sikres effektivitet fordi man unngår at KFV må ta stilling til krav av små størrelser samtidig som det er ressursbesparende for KFV. Til sammenligning var det flere ofre i forbindelse med 22. juli som fremmet mange små krav om ulike erstatningsposter.⁶⁵ Det ble blant annet fremmet krav om dekning av kjøretimer.⁶⁶ Imidlertid avsto nemnda kravet da det var en avledet og indirekte følge av terrorhandlingen. Selv om nemnda avsto kravet, illustrerer dette at små krav kunne danne grunnlag for tilleggs-erstatning fordi det etter tidligere lov ikke var mulighet for å avskjære erstatningskrav av små beløp.

Dersom voldsofre ønsker å få kravet sitt behandlet på nytt eller det i ettertid viser seg at det første erstatningskravet kan gi et høyere beløp, vil imidlertid ikke vilkåret være oppfylt. Departementet presiserer at slike tilfeller reguleres av skl. § 3-8. Selv om vilkåret «vesentlig høyere erstatning» er omfattet av både skl. § 3-8 og vol. § 8 første alternativ, bemerker forarbeidene at bestemmelsene likevel har ulike anvendelsesområder.⁶⁷ Hovedforskjellen mellom bestemmelsene er at kravet etter vol. § 8 annet ledd første alternativ ikke er behandlet tidligere fordi det ikke forelå tilstrekkelig dokumentasjon. Etter skl. § 3-8 er derimot erstatningsbeløpet fastsatt,

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Prop.238 L (2020-2021) s. 92

⁶⁵ ENV-2020-3076

⁶⁶ ENV-2020-3076

⁶⁷ Prop.238 L (2020-2021) s. 93

men skadeomfanget har endret seg i ettertid. Det skal foretas en grundigere vurdering av skl. § 3-8 i punkt 3.4.

KFV avsa 30. mars 2023 et avslag på vedtak om tilleggserstatning for fremtidig inntektstap.⁶⁸ Søkeren var utsatt for mishandling i nære relasjoner og fikk tilkjent et opprinnelig erstatningsbeløp på 50 000 kroner fra lagmannsretten. I vedtaket presiserer KFV at «Vi finner ikke at kravet om fremtidig inntektstap var modent da dommen ble avsagt, og viser til at søker var 9 år på domstidspunktet». Uttalelsen tilsier at søkerens unge alder gjorde det vanskelig å fastslå eventuelle fremtidig inntektstap på domstidspunktet. Vedrørende tilleggserstatning for fremtidig inntektstap bemerker KFV at «fremtidig inntektstap kan gi krav på vesentlig høyere erstatning». På bakgrunn av denne uttalelsen konkluderer KFV med at vilkårene for tilleggserstatning i utgangspunktet var oppfylt. Imidlertid var ikke kravet om inntektstap oppfylt etter vol. § 4. Begrunnelsen for dette er at søkeren var 9 år på søknadstidspunktet og at det derfor er vanskelig å vurdere hvorvidt søkeren på nåværende tidspunkt har fått en varig nedsatt arbeidsevne som følge av den aktuelle hendelsen og dermed vil lide et fremtidig inntektstap.

Ut ifra vedtaket kan det virke som at KFV legger til grunn at et fremtidig inntektstap vil føre til «vesentlig høyere erstatning» enn beløpet på 50 000 kroner. Generelt vil et fremtidig inntektstap være et betydelig større beløp enn det opprinnelige erstatningsbeløpet til søkeren. Imidlertid er ikke dette en automatisk antagelse. Dersom det opprinnelige beløpet for eksempel hadde vært 5 000 000 kroner er det ikke gitt at et fremtidig inntektstap vil være «vesentlig» høyere.

Det kan også tenkes at et fremtidig inntektstap kan være midlertidig. Det vil si at man taper inntekt i en kortere periode. Det kan likevel stilles spørsmål til hvorvidt et midlertidig inntektstap nødvendigvis vil føre til at erstatningskravet er vesentlig høyere. Det er fordi et midlertidig inntektstap kun gjelder for en begrenset periode. Derfor kan det tenkes at beløpet vil være lavere sammenlignet med et varig inntektstap eller et inntektstap som varer i en lengre periode. Dette er særlig avgjørende der det første erstatningskravet er høyt. I dette konkrete tilfellet er det derfor lite sannsynlig at det midlertidige inntektstapet oppfyller vilkåret.

⁶⁸ Referansenummer 23/00099

Det er grunn til å være varsom med å tillegge vedtaket rettskildemessig vekt da det kun er avsagt to vedtak om tilleggserstatning fra KFV. Det andre vedtaket jeg har fått innsyn i, gir ikke ytterligere informasjon til meningsinnholdet av vilkårene. Det er grunn til å bemerke at to vedtak ikke anses som «fast og konsistent»⁶⁹ praksis. Det som kan slutes fra vedtaket er at når søkere har lav alder så kan det medføre vanskeligheter i vurderingen av om det foreligger et fremtidig inntektstap. Det er ikke fordi det er usikkert om søkere med ung alder har rett på tilleggserstatning, men at det er utfordrende å forutse søkerens fremtidige evne til å arbeide.

Svaret på spørsmålet er at det ikke er ethvert erstatningskrav som er omfattet, men kravet må være av en viss størrelse for at det skal anses som «vesentlig høyere erstatning». Hvorvidt vilkåret er oppfylt vil følgelig bero på en konkret vurdering, hvor det opprinnelige erstatningskravets størrelse har betydning.

3.3.3 Har terskelen for tilleggserstatning etter § 8 første alternativ ulik betydning for de forskjellige erstatningspostene?

De ulike erstatningspostene som kan kreves av staten, fremgår av vol. § 4. Det følger av vol. § 4 at voldsofre har krav på erstatning for «skade på person», «menerstatning», «erstatning for en persons død» og «oppreisning» etter skadeserstatningsloven (skl.) §§ 3-1, 3-2, 3-4 og 3-5. Disse erstatningspostene kan kreves erstattet både når erstatningskravet blir behandlet av domstolen og av KFV. For tilleggserstatning er det også disse erstatningspostene det skal tas utgangspunkt i. Det kan kort slås fast at «erstatning for en persons død» og «oppreisning» ikke er relevant for problemstillingen da erstatningskravet vil være klart når det første erstatningskravet blir fremmet for KFV.

Bestemmelsen om tilleggserstatning omfatter tap som følge av at voldsofferet pådrar seg en personskade. En personskade kan medføre ulike former for tap. Voldsofferet kan oppleve redusert eller fullstendig tap av ervervsevne som kan resultere i inntektstap. Videre kan personskaden føre til merutgifter, som blant annet utgifter for medisiner og behandlinger. Dessuten kan skaden også medføre ikke-økonomiske tap. Dersom skaden begrenser voldsofferets livsutfoldelse, kan det gi rett til menerstatning.⁷⁰

⁶⁹ Rt. 2005 s. 1757 (avsnitt 45) og HR-2016-2017-A (avsnitt 50)

⁷⁰ Kjelland (2019) s. 331

For å forstå hva som ligger i «skade på person» må det ses hen til skl. § 3-1. Etter skl. § 3-1 gjelder det erstatning for «lidt skade», «tap i fremtidig erverv» og «utgifter» som «skaden personskaaden antas å påføre skadelidte i fremtiden».

Ordlyden «lidt skade» sikter til at voldsofre lider en form for skade. Forarbeidene til skadeserstatningsloven presiserer at ordlyden omfatter både påførte merutgifter og påført inntektstap.⁷¹ Dette er også slått fast i Høyesterett, jf. HR-2022-1132-A premiss 31. Fordi skl. § 3-1 inneholder ulike former for tapsposter vil det være hensiktsmessig å kun belyse de erstatningspostene som kan by på potensielle utfordringer for vilkårene «ikke var modent» og «vesentlig høyere erstatning», jf. vol. § 8 annet ledd første alternativ. De erstatningspostene som kan tenkes å by på utfordringer for terrorofre er merutgifter, tap i fremtidig erverv og menerstatning. Det avgrenses derfor mot «utgifter» og påførte inntektstap.

3.3.3.1 Merutgifter

Det første spørsmålet er når merutgifter anses som «ikke [...] modent» og at utgiftene medfører «vesentlig høyere erstatning».

Utgangspunktet for om merutgifter «ikke var modent» skal basere seg på uttalelsene i forarbeidene til voldserstatningsloven. Vurderingstemaet er hvorvidt de faktiske omstendighetene var avklart før det første erstatningskravet ble fremmet til KfV.⁷² På bakgrunn av dette er det en forutsetning at voldsofferet har fått ytterligere merutgifter i etterkant av det første erstatningskravet. Videre er det et krav at voldsofre ikke kan bebreides for ikke å ha lagt ved merutgiftene ved første søknad dersom disse var klare for innsending. Følgelig byr ikke vilkåret «ikke var modent» på særlige utfordringer for merutgifter.

Vilkåret «vesentlig høyere erstatning» kan imidlertid by på utfordringer for erstatningsposten merutgifter. Merutgifter sikter til utgifter i forbindelse med personskaaden. Dette kan blant annet være utgifter i form av egenandel til legehjelp, sykehusopphold eller medisiner. Særlig for terrorofre kan det være vanskelig å oppfylle vilkåret. Det skyldes de høye oppreisningserstatningene som terrorofrene fikk i forbindelse med 22.juli-terroren. Basert på gradene av skadene

⁷¹ NOU 2011:16 s. 238

⁷² Prop.238 L (2020-2021) s. 154

fikk terrorofrene som sagt henholdsvis 600 000 kroner, 450 000 kroner og 300 000 kroner i erstatning.⁷³ Sett bort ifra erstatningsbeløpene i lys av dagens konsumprisindeks er beløpene likevel noe retningsgivende for hva terrorofre kan forventes å få i fremtiden. Når disse høye beløpene ses i sammenheng med alminnelige utgifter til legehjelp, sykehusopphold eller medisiner, er det liten sannsynlighet for at merutgiftene anses for «vesentlig høyere erstatning» i forhold til de høye oppreisningserstatningene.

Vurderingen ovenfor viser at modenhetsvilkåret ikke har ulik betydning for erstatningsposten merutgifter. Derimot kan vesentlighetsvilkåret by på utfordringer når voldsofre skal få erstattet merutgiftene som følge av den skadevoldende hendelsen. Konsekvensene kan føre til at terrorofre ikke får medhold i krav om tilleggserstatning for merutgifter fordi erstatningskravet ikke er «vesentlig høyere» enn det første kravet som ble fremmet til KFV.

Svaret på spørsmålet er at merutgifter anses som «ikke [...] modent» når voldsofre får ytterligere utgifter i ettertid av det første kravet som ble sendt til KFV: Imidlertid kan det tenkes at merutgifter sjeldent vil oppfylle vilkåret «vesentlig høyere erstatning». Følgelig vil tilleggserstatning for merutgifter være vanskelig å få erstattet for voldsofre, og særlig for terrorofre.

3.3.3.2 *Tap i fremtidig erverv*

Med «tap i fremtidig erverv» forstås ordlyden å gjelde for tap i fremtidige inntektsmuligheter. Høyesterett har uttalt at det må foretas en konkret vurdering av skadelidtes inntektsevne med og uten skaden, jf. Rt. 2004 s. 8.

Spørsmålet er når tap i fremtidig erverv anses som «ikke [...] modent» og når tapet medfører «vesentlig høyere erstatning».

Før det fastslås når tap i fremtidig erverv «ikke var modent», må det først redegjøres for hvordan beregningen av tap i fremtidig erverv foretas. Det skyldes at beregningen av tap i fremtidig erverv kan ha betydning for når kravet anses som «ikke var modent». Etter Forskrift om standardisert erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring § 3-1 er grunnlaget for beregningen av fremtidig inntektstap, skadelidtes pensjonsgivende inntekt året før skaden ble konstatert. Høy-

⁷³ Sandvold (2015) s. 160

esterett har uttalt at det må foretas en konkret og individuell vurdering av skadelidtes inntekts- evne med og uten skaden, jf. Rt. 2004 s. 8. Forskriften og Høyesteretts uttalelse har derfor betydning for når de faktiske omstendighetene var klart for at kravet «ikke var modent» skal være oppfylt. Følgelig kan det sluttet at krav om tap i fremtidig erverv baserer seg på om be- regningen av inntektsevnen med og uten skaden ble fastslått før det første erstatningskravet ble fremmet til KFV.

For vilkåret «vesentlig høyere erstatning» må derfor beregningen av inntektsevnen med og uten skaden være betydelig høyere enn det første erstatningskravet. For unge voldsofre kan dette være utfordrende. Det skyldes at unge voldsofre som regel ikke har full pensjonsgivende inntekt før en skadevoldende hendelse har funnet sted. Imidlertid har KFV uttalt at «man ikke har noen forutsetninger for å forutse hvordan søkeren på 9 år vil fungere i arbeidslivet i voksen alder». Saken gjaldt som nevnt erstatning for fremtidig inntektstap der søkeren var 9 år gammel. Utta- lelsene tilsier derfor at tilleggserstatning - særlig når det gjelder unge voldsofre - for inntektstap kan oppfylle vilkåret om vesentlighet og modenhet etter § 8 annet ledd første alternativ.

3.3.3.3 *Menerstatning*

Spørsmålet er når menerstatning anses som «ikke [...] modent» og når tapet medfører «vesent- lig høyere erstatning».

Menerstatning innebærer økonomisk kompensasjon for personskader som påfører voldsofferet tap av livsutfoldelse. Hensynet bak menerstatning er at voldsofre skal få kompensasjon for de psykiske eller fysiske skadene. Dermed får voldsofre muligheten til å investere i alternative opplevelser som verken dekkes av erstatning for inntektstap eller merutgifter.⁷⁴ På denne måten realiseres formålet med å gjenopprette skaden som er påført ved at voldsofre mottar økonomisk kompensasjon som samsvarer med omfanget av skaden.⁷⁵

Det følger av forarbeidene at:

⁷⁴ Kjelland (2019) s. 352

⁷⁵ Kjelland (2019) side 31

«Krav om menerstatning vil gjerne ikke være modne når straffesaken behandles fordi det tar tid før det blir avklart om den voldsutsatte har fått varig og betydelig skade av medisinsk art, og derfor om det overhode er aktuelt å dekke menerstatning».⁷⁶

Selv om forarbeidene uttaler modenhetskravet i sammenheng med straffesaken, må uttalelsene forstås også å gjelde dersom KfV vurderer erstatningskravet. Det kan tenkes at årsaken til at forarbeidene bevisst henviser til straffesaken er fordi alle erstatningskrav i utgangspunktet skal fremlegges i straffesaken. Uttalelsene i forarbeidene tilsier at krav om menerstatning er den erstatningsposten som er minst hensiktsmessig å fremlegge på et tidlig stadiet. Begrunnelsen for dette kan ses i sammenheng med at for eksempel terrorofre i etterkant av et terrorangrep kan utvikle PTSD.⁷⁷ Symptomene på dette innebærer opplevelse av forhøyet årvåkenhet for fare, påtrengende tanker og forestillingsbilder knyttet til terrorhendelsen og økt stressnivå.⁷⁸ Dersom disse symptomene utvikler seg etter den første søknaden til KfV, vil kravet om erstatning på dette grunnlaget anses som ikke «modent». Følgelig er menerstatning den tapsposten som i størst grad vil kunne oppfylle vilkårene for tilleggserstatning og som ikke vil være modent når det første erstatningskravet fremmes til KfV.

3.4 Tilleggserstatning etter § 8 annet ledd andre alternativ

Det andre alternative grunnlaget for krav om tilleggserstatning er at vilkårene etter skl. § 3-8 er oppfylt. Som beskrevet i punkt 3.3.1 er skl. § 3-8 en bestemmelse som omhandler revisjon av et tidligere erstatningsoppgjør som voldsofferet har fått tilkjent. Følgelig er det en forutsetning at det foreligger et avsluttet oppgjør om blant annet menerstatning, fremtidig tap i erverv eller fremtidig tap for at skadelidte skal kunne få saken behandlet på nytt.

Skl. § 3-8 inneholder fire kumulative vilkår. Det må foreligge en «forverring av skadelidtes helse» som «røkker ved det som ble lagt til grunn for oppjøret». Videre må det være «klar sannsynlighetsovervekt» for at forholdet vil kunne gi rett til en «vesentlig høyere erstatning». I det følgende vil det redegjøres for disse vilkårene.

⁷⁶ Prop.238 L (2020-2021) s. 154

⁷⁷ Grete Dyb et al (2014)

⁷⁸ helsenorge.no

3.4.1 «Forverring av skadelidtes helse»

Det første vilkåret som må være oppfylt for at saken skal behandles på nytt er at det må foreligge en «forverring av skadelidtes helse». En naturlig språklig forståelse av «forverring» tilsier at skadelidtes helse har blitt dårligere. Dersom skadelidtes helse er uendret eller forbedret vil forholdet naturligvis falle utenfor ordlyden. Departementet har uttalt at bestemmelsen kun kommer til anvendelse i tilfeller:

«hvor den rent fysiske eller medisinske helseutvikling har utviklet seg annerledes enn det som ble lagt til grunn ved oppgjøret, for eksempel der det oppstår alvorlige senskader av en annen karakter enn det som ble forutsatt, eller skaden er blitt mer alvorlig enn antatt.»⁷⁹

Ut ifra forarbeidene kan det slutes at vilkåret omfatter både skadelidtes «fysiske og medisinske helseutvikling». Følgelig er det dette forholdet som må ha utviklet seg på en annen måte enn det som ble fastsatt ved erstatningsoppgjøret. Hvorvidt dette gjelder karakteren av skadelidtes helsetilstand sier forarbeidene eller rettspraksis imidlertid ikke noe om. Departementet påpeker at bestemmelsen ikke omfatter forhold der «konsekvensene av skadelidtes ervervsevne viser seg å bli vesentlig annerledes enn forutsatt i oppgjøret».⁸⁰ Dersom uføregraden til skadelidte har forandret seg som følge av endrede omstendigheter i arbeidslivet kommer ikke vilkåret til anvendelse.⁸¹

Departementet har foreløpig klargjort enkelte tilfeller som faller utenfor vilkårets anvendelsesområde. Eksempler som faller utenfor er dersom det oppstår endringer i arbeidsmarkedet som resulterer i en annen grad av uførhet eller dersom rentenivået endrer seg og dermed avviker fra det erstatningsbeløpet som var forutsatt.⁸² I tillegg presiserer departementet at ordlyden «skadelidtes helse» inkluderer både den «fysiske og medisinske helseutvikling». Utover dette bidrar ikke forarbeidene til å klargjøre innholdet i begrepet «fysisk og medisinsk helseutvikling». Lovgiver kunne med fordel gitt en beskrivelse av begrepet da det ikke er helt klart hva meningsinnholdet innebærer. Innholdet av begrepet fremgår heller ikke av rettspraksis. Følgelig er det nødvendig å se hen til andre rettskilder for å forstå begrepene.

⁷⁹ Ot.prp.nr. 51 s. 507

⁸⁰ Ibid

⁸¹ Ibid

⁸² Ibid

Det fremgår av Forskrift om menerstatning ved yrkesskade § 1 tredje ledd første punktum at «medisinsk invaliditet» retter seg mot den «fysiske og/eller psykiske funksjonsnedsettelsen». Vilkåret «medisinsk invaliditet» forstås som et avvik fra den normale kroppsfunksjonen. Det er forsvarlig å legge til grunn at begrepet «medisinsk» omfatter både de psykiske og fysiske forholdene, slik at departementets bruk av begrepet «medisinsk» også omfatter «psykiske» forhold. I samme retning trekker det at departementet bevisst har plassert begrepet «fysiske» før «medisinsk helseutvikling».

I avgjørelsen inntatt i LF-2010-5377 foretok lagmannsretten en vurdering av hva som ligger i vilkåret «forverring av skadelidtes helse». Saken gjaldt en person som i første domsbehandling i 1995 hadde fått tilkjent erstatning på 396 347 kroner som følge av en personskade. Skadelidte tok ut stevning for behandling av ny sak i 2006 på grunn av forverret helsetilstand med krav på erstatning for tap i fremtidig erverv. Tingretten tok ikke saken til følge. Saken ble anket til lagmannsretten som tilkjente skadelidte erstatning på 1 239 538 kroner for tap i fremtidig erverv.

Ved vurderingen av hvorvidt det foreligger «forverring av skadelidtes helse» vurderte lagmannsretten dette ut ifra begrepet «medisinsk invaliditet» og «ervervsmessig uførhet». Det er redegjort for det første begrepet ovenfor. Sistnevnte begrep sikter til skadelidtes arbeidsevne i ethvert yrke.⁸³ Vedrørende skadelidtes forverring av helsen viser lagmannsretten til at skadelidte siden første domsbehandling har fått:

«økt sensibilitet i foten, med større smerter og lavere kuldeteranse. Videre har det skjedd artroseforandringer i ankelleddet og i Lisfrances ledd. Han har hatt tiltakende problemer med balansen, særlig på ujevnt og glatt underlag».⁸⁴

Ut ifra lagmannsrettens uttalelser kan det slutes at vilkåret «forverring av skadelidtes helse» dreier seg om en forandring av den medisinske karakteren til skadelidte. Dette illustreres ved at skadelidte blant annet har fått økte smerter og sensibilitet samt forandringer i ledd og balanse.

Videre er det nødvendig å klarlegge om vesentlighetskravet knytter seg til høyere utmålingserstatning eller «en forverring av skadelidtes helse».

⁸³ Kjelland (2019) s. 333

⁸⁴ LF-2010-5377

Dersom bestemmelsen leses i sin helhet kan det fremstå som at kravet knytter seg til erstatningen. Det skyldes at lovgiver bevisst har plassert vesentlighetskravet før «høyere erstatning». Derimot uttaler forarbeidene at «det ikke er tilstrekkelig med en helseforverring som røkkes ved oppgjørsgrunnlaget. Det kreves også at forverringen er vesentlig».⁸⁵ Uttalelsene i forarbeidene trekker i retning av at vesentlighetskravet også knytter seg til forverringen. En slik tolkning vil gjøre det vanskeligere for voldsofre å få tilleggserstatning da vilkåret krever en betydelig forverring av helsetilstanden.

På den andre siden fremgår det av alminnelige erstatningsrettslige prinsipper at det må foreligge adekvat årsakssammenheng mellom skaden og ansvarsgrunnlaget for at skadelidte skal være berettiget til erstatning.⁸⁶ I den forbindelse må derfor skaden ha en sammenheng med «forverring av skadelidtes helse» og denne sammenhengen må være adekvat. Dette tyder på at vesentlighetsvilkåret ikke har sammenheng med «forverring av skadelidtes helse». Følgelig er det forsvarlig å legge til grunn at skadelidtes helseutvikling må ha sammenheng med det opprinnelige erstatningsoppgjøret.

3.4.2 «Som røkkes ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret»

Det andre vilkåret i skl. § 3-8 er at forverringen i skadelidtes helse «røkkes ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret». Ordlyden «røkkes ved» er ikke ytterligere definert i hverken bestemmelsen eller loven. Ordlyden kan imidlertid forklares med begreper som «forandre», «svekke» og «undergrave».⁸⁷

Departementet uttaler at vilkåret omfatter to ulike tilfeller. Det første tilfellet gjelder situasjoner der oppgjøret er basert på at en bestemt type eller grad av skadeutviklingen fremstår som mest sannsynlig, men at andre mulige skadeutfall også kan være aktuelle. Departementet illustrerer tilfellet på følgende måte:

⁸⁵ NOU 2011:16 s. 393

⁸⁶ Kjelland (2019) s. 237

⁸⁷ NOU 2011:16 s. 393

«Dersom den senere utvikling materialiserer den sistnevnte helseutvikling, vil det kunne gi adgang til ny sak. Dersom retten for eksempel i sak nr. 1 finner det mest sannsynlig at en framtidig invaliditet vil være 50 %, men at det er en viss mulighet for at den kan bli 100 %, vil retten utmåle en erstatning basert på 50 % framtidig invaliditetsgrad. Viser det seg senere at invaliditetsgraden blir på 100 %, må dette kunne gi adgang til ny prøving.»⁸⁸

Etter departementets uttalelser kan det sluttet at det isolert sett ikke er avgjørende om helseutviklingen var noe man anerkjente som mulig. Det avgjørende forstås å være hvorvidt helseutviklingen anses som overveiende sannsynlig.⁸⁹ Slik at mulig skadeutvikling som er mindre sannsynlig ikke er omfattet av vilkåret.

Det andre tilfellet som er omfattet av vilkåret er situasjoner som anses som en «helt uforutsett forverring av skadelidtes helse».⁹⁰ Basert på departementets uttalelse kan det fremstå som at forverringen i skadelidtes helsetilstand må ha oppstått helt uten at noen kunne forutsett det. Departementet har imidlertid presisert at bestemmelsen ikke skal tolkes så snevert, ettersom lovteksten ikke gir grunnlag for det.⁹¹ Det vil si at også tilfeller hvor det har vært noen indikasjon på at helseforverringen vil kunne oppstå er dekket av tilfellet.

Basert på de ovennevnte tilfellene, kan det sluttet at vurderingstemaet dreier seg om hvorvidt helseutviklingen som ble lagt til grunn ved oppgjøret, ikke samsvarer med den nåværende helsesituasjonen. Det er ikke avgjørende i seg selv om man på oppgjørstidspunktet forutså muligheten for den aktuelle helseutviklingen, men ikke anså den som mest sannsynlig, ei heller om den var uforutsett.⁹²

I dommen inntatt i LF-2010-5377 vurderte lagmannsretten hvorvidt vilkåret «rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret» var oppfylt ved vurderingen av ny behandling av et erstatningsoppgjør som oppstod i 1991, men som ble fastsatt ved dom i 1999. Utgangspunktet for vurderingen av vilkåret var herredsrettens begrunnelse i 1999 om at skadelidte ikke ville få et inntektstap etter at skadelidte ble friskmeldt 1. juni 1995. Basert på skadelidtes helseutvikling

⁸⁸ Thorson (2015) s. 257

⁸⁹ Thorson (2015) s. 257

⁹⁰ Ot prp. nr. 51 (2004-2005) s. 507

⁹¹ NOU 2011:16 s. 393

⁹² Thorson (2015) s. 257

fra 2006 bemerker lagmannsretten at det er sannsynliggjort at skadelidte har en ervervsmessig invaliditet på 50 %.⁹³ Følgelig ser vi at domstolen starter i oppgjørsgrunnlaget for å se om helseutviklingen i senere tid viser seg å være forandret i forhold til det opprinnelige grunnlaget.

Lagmannsretten avviser forsikringsselskapets anførsel om at det vanskelig kan sies å foreligge nedgang i ervervsevne ettersom omsetningstallene for virksomheten har økt med en million siden 2004. Begrunnelsen til lagmannsretten er at omsetningstallene ikke er avgjørende for ervervsevnen til skadelidte. Videre påpeker lagmannsretten at inntekspotensialet til skadelidte ville vært høyere uten forverringen. Ut ifra lagmannsretten bemerkning kan det slutes at det ikke har noe å si om skadelidte faktisk har økt sin inntekt sammenlignet med da det opprinnelige erstatningsoppgjøret ble beregnet. Det avgjørende er om vedkommende fortsatt ville ha tjent mer enn denne økningen hvis den helsemessige forandringen ikke hadde skjedd. Følgelig er vurderingsgrunnlaget hvorvidt personen fortsatt ville hatt økonomisk fremgang hvis helseproblemet ikke hadde oppstått, uavhengig av den faktiske inntektsøkningen.

3.4.3 «Klar sannsynlighetsovervekt»

Det tredje vilkåret etter skl. § 3-8 er at det må foreligge «klar sannsynlighetsovervekt» for at skadelidte har rett til «vesentlig høyere erstatning». Ordlyden «klar sannsynlighetsovervekt» tilsier at det er tale om et strengt beviskrav. Begrepet «beviskrav» sikter til graden av sannsynlighet som er nødvendig for å legge til grunn en anførsel.⁹⁴

Innledningsvis er det hensiktsmessig å skille mellom «beviskrav» og «bevisbyrde». Det sistnevnte begrepet innebærer hvilken part som må bære risikoen dersom et krav ikke anses for å være tilstrekkelig bevist.⁹⁵ Følgelig er det voldsofre som har bevisbyrden for at beviskravet i erstatningssaken er oppfylt. Departementet har presisert følgende om hva som skal til for at kravet om sannsynlighetsovervekt skal være oppfylt:

⁹³ LF-2010-5377 s. 8

⁹⁴ Robberstad (2018) s. 300

⁹⁵ Ibid s. 293

«Med kriteriet «klar sannsynlighetsovervekt» angis det at det ikke er tilstrekkelig at erstatningen mest sannsynlig vil bli vesentlig høyere, det må foreligge en klar sannsynlighetsovervekt for dette».⁹⁶

Ut ifra departementets uttalelser kan det slutes at vilkåret sikter til økningen av det opprinnelige erstatningskravet. Imidlertid krever vilkåret mer enn det alminnelige kravet om sannsynlighetsovervekt i norsk sivilprosess.⁹⁷ Alminnelig sannsynlighetsovervekt betyr at det må foreligge mer enn 50 % sannsynlighetsovervekt.⁹⁸ I henhold til vilkåret kreves det derfor ytterligere overvekt for at “klar sannsynlighetsovervekt” skal være oppfylt.

Departementet uttaler videre at:

«Det her må foretas en konkret helhetsvurdering. Vurderingstemaet blir forholdet mellom det opprinnelige erstatningsbeløpet og hva som vil bli erstatningsbeløpet ved en revisjon på grunnlag av den etterfølgende forverringen i skadelidtes».⁹⁹

Departementet gir uttrykk for at det må foretas en konkret helhetsvurdering som baseres på det opprinnelige erstatningsbeløpet og skadelidtes erstatningsbeløp ved revisjon som følge av etterfølgende endring av helsetilstanden. Imidlertid gir ikke forarbeidene ytterligere informasjon om hvilke elementer som skal vurderes i den konkrete helhetsvurderingen. Følgelig må det sees hen til rettspraksis for veiledning av vilkårets innhold.

Høyesterett har i dommen inntatt i Rt. 2015 s. 24 uttalt følgende om vilkåret:

«Jeg nevner også at det med formuleringen 'klar sannsynlighetsovervekt' gjerne menes en sannsynlighetsgrad mellom 'godtgjort', det vil si noe mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt, og 'åpenbart', det vil si tilnærmet sikkerhet.»

Dommen gjaldt riktignok gyldigheten av Skattedirektoratets vedtak og ikke skadeserstatningsloven. Likevel kan uttalelsene tas til inntekt for tolkningen av vilkåret da uttalelsen knytter seg til den rettslige standarden på generelt grunnlag. Uttalelsen innebærer at terskelen for «klar sannsynlighetsovervekt» ikke forstås å være strengt nok til å gjelde et sikkert beviskrav som

⁹⁶ Ot.prp.nr.51(2004-2005) s. 507

⁹⁷ Robberstad (2018) s. 301

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 507

sikter til 100 % sannsynlighet. Imidlertid er det ikke tilstrekkelig med alminnelig sannsynlighetsovervekt som innebærer en sannsynlighet på over 50 %. Følgelig tilsier det at terskelen «klar sannsynlighetsovervekt» ligger mellom 50 % og 100 % sannsynlighet. Høyesterettspraksis inneholder ingen uttalelser om hvilke momenter som skal inkluderes ved vurderingen av om vilkåret er oppfylt.

3.4.4 «Vesentlig høyere erstatning»

Et av vilkårene etter skl. § 3-8 er at ny sak må føre til «vesentlig høyere erstatning». Det er derfor ikke tilstrekkelig at skadelidtes helse har forandret seg i forhold til det som ble lagt til grunn ved det opprinnelige beløpet. Det tilsier at vilkåret begrenser hvilke erstatningskrav som kan behandles etter bestemmelsen. I likhet med vol. § 8 er bakgrunnen for dette prosessøkonomiske hensyn.¹⁰⁰

Det sentrale ved vurderingen er de utmålingsmessige konsekvensene av skaden.¹⁰¹ En alminnelig ordlydsfortolkning tilsier derfor at begrepet «vesentlig høyere» innebærer en betydelig økning av erstatningsoppjøret. Som nevnt i punkt. 3.3.1 skal det foretas en konkret helhetsvurdering som beror på en sammenligning av det opprinnelige erstatningsbeløpet opp mot det anførte erstatningsbeløpet ved en revisjon fordi skadelidtes helse er forandret.¹⁰² Ved en slik sammenligning er det nødvendig å fastsette hva som anses som «vesentlig høyere erstatning».

Fastsettelse av hvorvidt kravet er omfattet av vilkåret er en relativ vurdering med utgangspunkt i hvilket erstatningsbeløp skadelidte opprinnelig fikk erstattet. Dersom skadelidtes opprinnelige erstatningsbeløp var på 200 000 kroner, så må skadelidtes påståtte erstatningsbeløp ved ny sak som er på 100 000 anses som «vesentlig høyere». Imidlertid kan det vanskelig tenkes at det samme påståtte erstatningsbeløpet oppfyller vilkåret dersom det opprinnelige beløpet var på 1 000 000 kroner.

Hverken lovgiver eller rettspraksis har fastsatt noen veiledning i form av prosent ved vurderingen av om det nye beløpet anses som «vesentlig høyere erstatning» enn det opprinnelige beløpet. Derimot har det blitt avsagt noen avgjørelser fra lagmannsretten som kan bidra til å avklare forståelsen av vilkåret.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ NOU 2011:16 s. 393

¹⁰² Ot.prp. nr. 51 (2004- 2005) s. 507

I avgjørelsen inntatt i LA-2013-5493 var det opprinnelige erstatningsbeløpet som skadelidte fikk tilkjent på 168 000 kroner. Som følge av skadelidtes forverring av helsen ble saken behandlet på nytt og domstolen tilkjente skadelidte 266 246 kroner ekstra i erstatning. Forskjellen mellom det opprinnelige erstatningsbeløpet og det nye kravet ligger på omtrent 100 000 kroner. I LF-2010-5377 ble skadelidte opprinnelig tilkjent et beløp på 366 347 kroner. I ettertid av domsbehandlingen oppstod det en forverring av skadelidtes helsetilstand. I foreliggende avgjørelse fastslår lagmannsretten at vilkåret om «vesentlig høyere erstatning» er oppfylt, og skadelidte ble derfor tilkjent ytterligere 1 239 538 kroner. Det er på det rene at et beløp på godt over tre ganger det opprinnelige erstatningsoppgjøret kvalifiserer som «vesentlig høyere erstatning». Ut ifra de ovennevnte avgjørelsene fra lagmannsretten kan det tyde på at det vil være klart at vilkåret om «vesentlig høyere erstatning» er oppfylt der tilleggserstatningen er høyere enn beløpet som opprinnelig ble utmålt.

3.4.5 Vurdering: terskelen for tilleggserstatning etter § 8 annet ledd første alternativ sammenliknet med andre alternativ

Spørsmålet er hvorvidt det er høyere terskel for å få tilleggserstatning etter det andre alternativet i vol. § 8 annet ledd – som viser til skl. § 3-8 – sammenliknet med første alternativ i vol. § 8 annet ledd. Hensynet bak muligheten til å fremme tilleggserstatning er at volds ofre kan vente med å fremsette søknaden til opplysningene er tilstrekkelig opplyst.¹⁰³

Den tidligere loven bygget på erstatningsrettslige prinsipper. For å oppfylle kravet om tilleggserstatning etter den tidligere loven måtte erstatningskravet være nødvendig som følge av skaden. Dette kravet kom til uttrykk i formuleringen «utgifter som personskaden antas å påføre».¹⁰⁴ Den tidligere volst. § 4 var i tråd med alminnelige erstatningsrettslige prinsipper som er utviklet gjennom fast og samstemt rettspraksis.¹⁰⁵ Høyesterett har fastslått at utgiftene ikke må være «upåregnelige eller unødvendige» for at de skal kunne kreves erstattet.¹⁰⁶

¹⁰³ NOU 2016:9 s. 42

¹⁰⁴ Voldsoffererstatningsloven § 4

¹⁰⁵ NOU 2016:9 s. 42

¹⁰⁶ Rt. 1975 s. 670 (*Sykebesøk*), Rt. 1993 s. 1547 (*Skoland*), Rt. 1996 s. 958 (*Stokstad*), Rt. 1999 s. 1967 (*Rott*) og Rt. 2002 s. 1436 (*Bråtane*)

En likhet er at de erstatningsrettslige prinsippene kommer til uttrykk i både skl. § 3-8 og vol. § 8 annet ledd første alternativ. Dette er fordi det må foreligge årsakssammenheng mellom kravet og skaden. For eksempel kan det vanskelig tenkes at utgifter knyttet til den private helsesektoren er omfattet av vol. § 8 annet ledd fordi utgiftene etter erstatningsrettslige prinsipper må anses som nødvendige. Dette har sammenheng med at det offentliges tilbud etter helse - og sosiallovgivningen skal være utgangspunktet ved erstatningsutmålingen.¹⁰⁷ Det faktum at lovgiver har videreført disse prinsippene tyder på et ønske om å sikre en kontinuitet i tolkningen og anvendelsen av loven, samtidig som loven tar hensyn til etablert rettspraksis. For voldsofre og skadevolder opprettholdes derfor formålet om klar og forutsigbar lov.

En annen likhet mellom skl. § 3-8 og § 8 annet ledd første alternativ er at erstatningskravet må være av en viss størrelse. Slik at det ikke er ethvert krav som er omfattet. Dette kommer til uttrykk ved at begge alternativene inneholder et vilkår om «vesentlig høyere erstatning». På generelt grunnlag gir vilkåret uttrykk for en rettslig standard som innebærer en konkret helhetsvurdering.¹⁰⁸

Forskjellen mellom de alternative grunnlagene for tilleggserstatning er at meningsinnholdet i alternativene må forstås ulikt. Etter skl. § 3-8 tas det utgangspunkt i det samme kravet som ble foretatt ved det første erstatningsoppgjøret og den påståtte revisjonen. Kravet må således være det samme, i motsetning til det første alternativet som krever at det ikke omhandler samme krav. Videre gjelder det et særlig skjerpet beviskrav etter skl. § 3-8, idet det kreves «klar sannsynlighetsovervekt» for at vesentlighetskravet skal være oppfylt. Skl. § 3-8 regulerer dessuten revisjon av et tidligere fastsatt erstatningsoppgjør.¹⁰⁹ Denne betingelsen er den markante hovedforskjellen fra det første alternativet, som krever at kravet ikke er modent, uten at det er nødvendig å sammenligne helsetilstanden før og etter avsluttet erstatningsoppgjør.

Revisjonsbestemmelsens strenge vilkår kan fremstå ufordelaktig for voldsofre som søker tilleggserstatning, fordi full erstatning kan bli vanskelig å oppnå. Dette av den grunn at skl. § 3-8 både krever at det nye erstatningskravet fører til en betydelig økning, men også at skaden har forverret seg i forhold til hva som ble fastslått første gang skaden ble vurdert. Følgelig vil vol.

¹⁰⁷ Rt. 2002 s. 1436 s. 1441- 1442

¹⁰⁸ NOU 2011:16 s. 393

¹⁰⁹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 506 og 507

§ 8 annet ledd første alternativ i større grad være anvendbar sammenlignet med andre alternativ som viser til skl. §3-8.

3.4.6 Vurdering: terskelen for tilleggserstatning etter ny og gammel lov

Voldsoffererstatningsloven fra 2001 hadde ikke en lovfestet bestemmelse om tilleggserstatning. Imidlertid fremgikk det av voerstl. § 11 første ledd at den beløpsmessige grensen for voldsoffererstatning var på inntil 20 ganger grunnbeløpet i folketrygden.¹¹⁰ I praksis ble det ytet tilleggserstatning for volds ofre innenfor beløpsgrensen. Denne beløpsgrensen ble i 2009 økt betraktelig til 40 G.¹¹¹ I etterkant av 22.juli-terroren ble beløpsgrensen økt til 60 G. I tillegg ble det innført en sikkerhetsventil for «særlige tilfeller» der beløpsgrensen oversteg 60 G. Begrunnelsen for dette var at unge volds ofre kunne få alvorlige skader som kunne medføre uførhet og 100 prosent invalidisering. Departementet påpekte at unge volds ofre derfor kunne risikere å få høye utgifter og inntektstap. For å sikre at endringene ikke ville få urimelige konsekvenser for terrorofrene etter 22. juli, omfattet den reviderte bestemmelsen alle straffbare handlinger etter 1. januar 2011.¹¹²

Det fremgikk av voerstl. § 11 første ledd at det «for hvert enkelt skadetilfelle» ikke skulle tilkjennes «høyere voldsoffererstatning» enn 60 G. Bestemmelsen åpnet unntaksvis for høyere beløp enn 60 G dersom det forelå «særlige tilfeller». Ordlyden «høyere voldsoffererstatning» sammenfattet med «for hvert enkelt skadetilfelle» forstås å gjelde erstatningskravet for hvert enkelt volds offer. Dette kan tilsi at beløpsgrensen på 60 G var den eneste begrensningen for tilleggserstatning etter den tidligere loven.

Tolkningen kan underbygges med et eksempel fra Erstatningsnemnda for volds ofre som gjaldt et terroroffer etter 22. juli 2011.¹¹³ Tidligere hadde søkeren fått oppreisning på 600 000 kroner. Den nye søknaden gjaldt erstatning for utgifter til lidt og fremtidig hjemmearbeidsevne, behandlingsutgifter, og treningsutgifter. Nemnda vurderte årsakssammenhengen mellom tapet og den skadevoldende handlingen, samt om erstatningspostene var innenfor beløpsgrensen på 60 G. Søkeren fikk tilkjent totalt 177 037 kroner. I lys av ordlyden og praksis fra nemnda kan det

¹¹⁰ Heretter G

¹¹¹ Ot.prp.nr.12 (2008-2009) s. 3

¹¹² Prop.65 L (2011-2012) s. 23

¹¹³ ENV-2014-737

derfor sluttet at vilkåret for tilleggserstatning etter den tidligere loven var at erstatningskravet ikke oversteg 60 G.¹¹⁴

Den nye loven har i motsetning til den tidligere loven lovfestet retten til å søke om tilleggserstatning. Uten regler om tilleggserstatning, ville voldsofre vært henvist til å gå til sivil søksmål for å dekke tapet sitt. Utgangspunktet når et erstatningskrav skal behandles på nytt er at kravet skal vurderes etter skl. § 3-8. Det er imidlertid ikke rimelig å pålegge voldsofre en ny behandling av et erstatningskrav som i utgangspunktet ikke er behandlet. Departementet begrunner reglene om tilleggserstatning ved å påpeke at voldsofre ikke selv bestemmer når en straffesak skal igangsettes.¹¹⁵ Det betyr at de ikke har muligheten til å utsette rettsbehandlingen av erstatningskravet slik at det blir «modent».¹¹⁶

Etter departementets uttalelser forstås formålet med tilleggserstatning å hindre at skadelidte pådrar seg økonomiske byrder knyttet til erstatningskrav som ikke er klare når erstatningskravet i første omgang skal behandles. Dette er særlig relevant for krav om menerstatning og fremtidig inntektstap da det kan ta tid før det kan bekreftes hvorvidt det foreligger varig uførhet eller om skaden har utviklet seg.¹¹⁷ Dersom et terroroffer for eksempel utvikler PTSD, kan dette være utfordrende å diagnostisere allerede ved første behandling av erstatningskravet. Det er fordi slike psykiske lidelser ofte har en tendens til å utvikle seg over tid etter selve hendelsen.

Rettsutviklingen knyttet til beløpsgrensen for voldserstatning har medført et lovfestet krav om tilleggserstatning. Tidligere lov hadde ingen lovfestede regler om dette, likevel kunne voldsofre få tilkjent tilleggserstatning dersom det samlede beløpet ikke oversteg 60 G. Redegjørelsen av den nye loven illustrerer at rettsutviklingen har medført høyere terskel for tilleggserstatning. Oppsummert må ikke kravet ha vært modent da første erstatningssøknad ble fremmet til KfV og kravet om tilleggserstatning må medføre «vesentlig høyere erstatning», eller dersom vilkårene etter skl. § 3-8 er oppfylt. Følgelig er terskelen for tilleggserstatning høyere etter ny lov sammenlignet med den tidligere loven som kun hadde et vilkår om at erstatningskravet ikke oversteg 60 G.

¹¹⁴ jf. ENV-2020-1269 og ENV-2020-423

¹¹⁵ Prop.238 L (2020-2021) s. 93

¹¹⁶ Prop.238 L (2020-2021) s. 92

¹¹⁷ Prop.238 L (2020-2021) s. 85

4 SÆRLIGE PROBLEMSTILLINGER VED SØKNAD OM TILLEGGSERSTATNING

4.1 Innledning

I de foregående kapitlene er det redegjort for innholdet av tilleggserstatning og hvordan de ulike vilkårene påvirker terrorofrene. Ved søknad om tilleggserstatning er det en del andre regler i loven som kan ha betydning når voldsofre søker om tilleggserstatning. En av reglene som har betydning ved krav om tilleggserstatning er vol. § 7, jf. vol. § 8 tredje ledd. Tilleggserstatning etter vol. § 8 tredje ledd viser til at bestemmelsene i vol. § 7 gjelder ved søknad om tilleggserstatning. Voldserstatningsloven § 7 gjelder som sagt regler for erstatningskrav som ikke er tilkjent ved dom.

En regel som skal undersøkes er hvorvidt reglene om regress etter vol. § 11 er relevante ved søknad om tilleggserstatning. Bestemmelsen har ikke direkte betydning for voldsofre, men det er samfunnsmessig relevant med tanke på om staten kan kreve regress for erstatningskravet av skadevolder. Det vil også kunne ha betydning for hvorvidt foreldelsesreglene etter vol. § 7 annet ledd vil få anvendelse ved søknad om tilleggserstatning. Det skyldes at foreldelsesreglene har sammenheng med at staten skal kunne kreve regress fra skadevolderen. Hvorvidt foreldelsesreglene har betydning ved søknad om tilleggserstatning vil imidlertid ha direkte betydning for voldsofre.

En annen regel som skal vurderes er hvilken betydning det har at «skadevolder blir part i saken» etter vol. § 7 fjerde ledd når voldsofre søker om tilleggserstatning. Til slutt skal det vurderes hvilken betydning rettshjelp etter vol. § 10 har for søknad om tilleggserstatning.

4.2 Statens muligheter til å fremme krav om regress ved søknad om tilleggserstatning

Det klare utgangspunktet i erstatningsrett er at skadevolderen skal være erstatningsrettslig ansvarlig for sine handlinger. Unntaket fra dette utgangspunktet kommer til uttrykk i vol. § 11 første ledd som uttrykker at erstatningskravet mot skadevolderen går over på staten når det skal utbetales erstatning etter loven. Hensikten med at staten skal utbetale erstatningen er å sørge for

at volds ofre holdes økonomisk skadesløse.¹¹⁸ Derimot gir vol. § 11 annet ledd staten rett til å kreve regress fra skadevolder når erstatningskravet er avgjort ved «rettskraftig dom», «rettskraftig avgjort ved rettsforlik» eller dersom det er «vedtatt forelegg».

Ordlyden i vol. § 11 annet ledd tilsier at erstatningskravet enten må være rettslig behandlet av domstolen eller av påtalemyndigheten. Ut ifra ordlyden kan det derfor ikke utledes at staten også har rett til å kreve regress når erstatningskravet er avgjort av KFV. Denne bemerkningen er relevant for avhandlingen fordi det tas utgangspunkt i at søknad om tilleggserstatningen er behandlet av KFV, jf. vol. § 8 annet ledd. Følgelig må det vurderes om staten kan kreve regress når erstatningskravet er behandlet av KFV.

I motsetning til lovteksten presiserer departementet at staten skal kunne kreve regress i alle voldserstatningssaker utenom tilfeller der skadevolderen er død eller ukjent. Ut ifra departementets uttalelser tilsier dette at statens adgang til å kreve regress inkluderer både erstatningskrav som er behandlet av domstolene og av KFV.¹¹⁹

Statens adgang til å kreve regress er begrunnet i at skadevolder skal holdes økonomisk ansvarlig for den skadevoldende handlingen.¹²⁰ Dette hensynet gjør seg også gjeldende når erstatningskravet er behandlet av KFV. Følgelig tilsier det at statens mulighet til å kreve regress bør gjelde både når KFV og domstolene behandler erstatningskravet.

Redegjørelsen ovenfor illustrerer at rettskildene trekker i ulike retninger og at det derfor er uklart om hvorvidt staten har en slik adgang når krav om tilleggserstatning behandles av KFV. For den videre vurderingen vil imidlertid hensynet bak regressreglene ha betydning for hvorvidt foreldelsesreglene bør gjelde ved tilleggserstatning og i vurderingen av skadevolders partsrettigheter.

4.3 Foreldelsesregler ved søknad om tilleggserstatning?

Hvorvidt det foreligger noen søknadsfrist for fremsettelse av krav om tilleggserstatning fremgår ikke av ordlyden i vol. § 8. Ved søknad om tilleggserstatning gjelder reglene i vol. § 7, jf. vol. § 8 tredje ledd. Det fremgår av vol. § 7 annet ledd at det gjelder en søknadsfrist for innsending

¹¹⁸ Prop. 238 L (2020-2021) s.11

¹¹⁹ Prop.238 L (2020-2021) s.80

¹²⁰ Prop.238 L (2020-2021) s. 7

av erstatningskrav som behandles av KFV. Denne søknadsfristen er imidlertid ikke relevant ved søknad om tilleggserstatning. Det skyldes at vol. § 7 annet ledd forutsetter at erstatningskravet er behandlet ved «endelig påtaleavgjørelse», at erstatningskravet er avgjort ved dom i straffesaken eller at det foreligger et rettskraftig rettsforlik. De nevnte alternative vilkårene gjør seg ikke gjeldende etter vol. § 8 annet ledd fordi tilleggserstatningen behandles av KFV. Dermed vil det ikke foreligge en «endelig påtaleavgjørelse», dom eller rettsforlik for krav om tilleggserstatning. Spørsmålet er om foreldelsesreglene kan innfortolkes for søknad om tilleggserstatning.

Departementet uttaler at det er nødvendig at foreldelsesfristen avbrytes mens erstatningskravet er til behandling hos KFV.¹²¹ Dersom foreldelsesfristen fortsetter å løpe mens erstatningskravet er i behandling hos KFV, kan det potensielt føre til at fristen utløper og at staten derfor ikke vil ha krav på regress fra skadevolderen. Dermed vil det ikke være samsvar mellom erstatningsutbetalingen fra staten og statens muligheter til å kreve regress fra skadevolderen. Fordi departementet påpeker at foreldelsesfristen må avbrytes når erstatningskravet er til behandling hos KFV, tilsier det at statens regresskrav også skal gjelde når KFV behandler erstatningskravet.

Departementet uttaler at voldsutsatte kan fremme krav om tilleggserstatning dersom erstatningskravet ikke var modent på domstidspunktet.¹²² Denne uttalelsen er bevisst plassert i punkt 16.4 som gjelder frister for å fremme krav om erstatning. Ettersom uttalelsene er plassert i kapittelet som gjelder frister, tilsier det at reglene om foreldelse bør gjelde for krav om tilleggserstatning. I samme retninger trekker departementets uttalelser om hensikten med foreldelsesreglene:

«Det er derfor et helt sentralt prinsipp i forslaget til ny voldserstatningslov at skadevolderen holdes ansvarlig for erstatningen staten utbetaler til den voldsutsatte. Det må da være samsvar mellom det som utbetales til den voldsutsatte og det staten kan kreve i regress fra skadevolderen.»¹²³

Etter forarbeidene kan det slutes at begrunnelsen for foreldelsesreglene er statens muligheter til å kreve regress fra skadevolder. Hvis KFV gir den voldsutsatte medhold i kravet om tilleggserstatning, er det KFV som utbetaler erstatningen. For å sikre at formålet om å ansvarliggjøre

¹²¹ Prop.238 L (2020–2021) s. 128

¹²² Prop.238 L (2020–2021) s.125

¹²³ Prop.238 L (2020-2021) s. 128

skadevolder er det derfor nødvendig å kunne kreve regress fra skadevolder for krav om tilleggserstatning også.

Et annet moment som tilsier at det bør foreligge en foreldelsesfrist for krav om tilleggserstatning er departementets påpekning om at krav om modenhet innebærer hvorvidt det foreligger klarhet i erstatningskravet.¹²⁴ Det betyr at den voldsutsatte ikke har ventet med å igangsette prosessen.¹²⁵ Dette forstås som at vurderingen av modenhetskravet baserer seg på hvilket tidspunkt voldsopfre får kunnskap om erstatningskravet og at kravet derfor må fremsettes rettidig i forhold til denne kunnskapen. Tidspunktet for når voldsopfre får kunnskap om erstatningskravet tilsier derfor at tidspunktet er utgangspunktet for når foreldelsesfristen starter å løpe.

Hensynet med foreldelsesreglene tilsier at det bør gjelde en søknadsfrist ved krav om tilleggserstatning. Det skyldes at det vil være urimelig om staten skal kunne kreve regress fra skadevolder for alltid. Statens adgang til å kreve regress begrenses derfor gjennom foreldelsesreglene. For voldsopfre har dette betydning fordi det medfører at de må forholde seg til en søknadsfrist ved innsending av erstatningskravet til KfV. I lys av hensynene tilsier det at statens regresskrav bør gjelde når KfV behandler kravet og at det bør gjelde en søknadsfrist for tilleggserstatning.

Tolkningen ovenfor illustrerer at rettskildene trekker i forskjellige retninger for om det i det hele tatt gjelder foreldelsesregler ved søknad om tilleggserstatning. Lovteksten har stor rettskildemessig vekt fordi ordlyden er utgangspunktet for vurderingen av en rettsregel. Forarbeidene på sin side illustrerer hva lovgiver har ment med loven og vil ved tolkning av ny lov være tungtveiende. Det synes imidlertid ikke som at synspunktene i forarbeidene har kommet tilstrekkelig til uttrykk i lovteksten. Når lovteksten og forarbeidene trekker i forskjellige retninger illustrerer det en svakhet med lovverket. Særlig fordi hensikten med den nye loven er å oppnå en enkel og forutsigbar ordning. På bakgrunn av dette er det derfor vanskelig å konkludere med hvorvidt foreldelsesreglene gjelder ved søknad om tilleggserstatning og om statens regresskrav gjelder når erstatningskravet er behandlet av KfV.

¹²⁴ Prop.238 L (2020-2021) s. 154

¹²⁵ Prop.238 L (2020-2021) s. 154

Forutsatt at foreldelsesreglene er gjeldende ved søknad om tilleggserstatning, kan det stilles spørsmål til betydningen av reglene fordi kravet om modenhet har en høy terskel, jf. drøftelsen i punkt 3.3.1.

Departementet uttaler at foreldelsesfristen på 3 år starter å løpe når voldsofre får «tilstrekkelig kunnskap om skaden».¹²⁶ Uttalelsene til departementet forstås som at utgangspunktet for foreldelsesfristen er når voldsofre blir klar over skadene de har blitt påført.

Problemstillingen om hvordan foreldelsesreglene har betydning for tilleggserstatning skal i det følgende illustreres. I et hypotetisk scenario, der et terroroffer ble utsatt for en terrorhendelse i 2011, men først får «tilstrekkelig kunnskap om skaden»¹²⁷ i 2015 vil utgangspunktet for foreldelsesfristen være i 2015.

Etter foreldelsesreglene må kravet fremsettes innen tre år.¹²⁸ Det betyr innen 2018 ettersom voldsofferet fikk «tilstrekkelig kunnskap om skaden»¹²⁹ i 2015. Dersom voldsofre søker om tilleggserstatning innen 2018 vil vedkommende være «innenfor» fordi kravet er fremmet før foreldelsesfristen. Dermed vil det være i tråd med vilkåret om modenhet.

Følgelig tilsier dette konkrete eksempelet at foreldelsesreglene bør gjelde for krav om tilleggserstatning etter vol. § 8 annet ledd første alternativ. Lovgiver uttaler seg derimot ikke om denne problemstillingen. Derfor er det vanskelig å fastslå om dette i det hele tatt vil ha betydning. Det skyldes at gjeldende rett er uklar på hvorvidt foreldelsesreglene har betydning ved krav om tilleggserstatning. Dersom det skal gjelde en søknadsfrist ved søknad om tilleggserstatning bør det av hensyn til skadevolder og skadelidtes rettssikkerhet i så fall fremgå tydeligere av loven.

4.4 Skadevolders partsrettigheter

En annen regel som kan få betydning når voldsofre søker om tilleggserstatning er regelen i vol. § 7 fjerde ledd. Det fremgår av vol. 7 fjerde ledd at «den påståtte skadevolderen skal være part i saken». Dette er en stor forskjell fra den tidligere loven som ikke hadde en bestemmelse om at skadevolder ble part i saken ved søknad om volderstatning.

¹²⁶ Prop.238 L (2020-2021) s. 128

¹²⁷ Prop.238 L (2020-2021) s. 128

¹²⁸ jf. foreldelsesloven § 2.

¹²⁹ Prop.238 L (2020-2021) s. 128

Ordlyden «påståtte skadevolderen» brukes i voldserstatningsloven § 7 fordi bestemmelsen regulerer erstatningskrav når skadevolderen ikke er dømt i en straffesak. Når erstatningskravet derimot behandles etter vol. § 7 første ledd bokstav c, hvor domstolene har fastsatt en straffedom, men besluttet at erstatningskravet ikke skal inkluderes i straffesaken, så vil ikke vedkommende være påstått skadevolder, men skadevolder.

Hensikten med at skadevolder får partsrettigheter etter vol. § 7 fjerde ledd første punktum er begrunnet i prinsippene om uskyldspresumsjonen og kontradiksjon.¹³⁰ Kontradiksjonsprinsippet sikrer at skadevolder kan imøtegå anklagene mot seg. Uskyldspresumsjonen sikter til at den vedkommende betraktes uskyldig til skyld er bevist etter loven. Dette er i tråd med Grunnloven § 96 og EMK artikkel 6. Etter EMK artikkel 6 har enhver rett til en rettferdig rettergang. Det er ingen tvil om at en skadevolder etter voldserstatningsloven har krav på en rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6. Det innebærer at skadevolder skal ha rett til å gjøre seg kjent med innholdet av anklagene for å kunne forsvare seg mot anklagene som er rettet mot vedkommende.¹³¹ Når skadevolder etter vol. § 7 fjerde ledd blir part i saken i, jf. vol. § 7 fjerde ledd, blir retten til en rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6 ivaretatt.

Det er verdt å nevne at bestemmelsen kun gjelder når skadevolder er kjent. Til tross for at gjerningspersonene i terrorangrepene i Norge har vært kjent, kan det finnes tilfeller der voldshendelser ikke kan knyttes til en bestemt person eller der skadevolderen er død. I slike tilfeller vil ikke vedkommende være «part i saken».¹³² Den følgende vurderingen tar utgangspunkt i at skadevolder er kjent.

For at vol. § 7 fjerde ledd skal komme til anvendelse, må skadevolderen samtykke til behandling av erstatningskravet innenfor en frist på tre uker.¹³³ Dette er fordi skadevolders rettigheter skal ivaretas i tråd med EMK artikkel 6 nr. 1 som gjelder rettferdig rettergang. Selv om kravet om samtykke ikke uttrykkelig er nevnt i lovteksten, fremgår det av forarbeidene.¹³⁴

¹³⁰ Prop.238 L (2020-2021) s. 105

¹³¹ Prop.238 L (2020-2021) s. 105

¹³² Prop.238 L (2020-2021) s. 153

¹³³ Prop.238 L (2020-2021) s. 153

¹³⁴ Prop.238 L (2020-2021) s. 153

Spørsmålet er hva som ligger i at skadevolder blir «part i saken».

En naturlig språklig forståelse av «part i saken» tilsier at skadevolder har rett til å delta i saken. Det fremgår av vol. § 7 fjerde ledd annet punktum at forvaltningslovens regler gjelder, med mindre annet følger av loven. Et erstatningsvedtak fattet av KfV anses som «et vedtak som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer».¹³⁵ Siden vol. § 7 legger opp til at det er KfV som har ansvaret for saksbehandlingen av erstatningskravet må «part i saken» forstås å gjelde skadevolders rettigheter og plikter knyttet til saksbehandlingen av erstatningskravet.¹³⁶ Det vil si at skadevolderen får opplysninger om grunnlaget for erstatningskravet. For eksempel kan det være opplysninger om grunnlaget for at terrorofre søker om tilleggserstatning for inntektstap eller menerstatning. Hvor inngripende dette er ovenfor voldsofre vil avhenge av hvilke rettigheter skadevolder får av å bli ansett som part i saken.

4.4.1 Skadevolders partsrettigheter: særlig vurdering av rett til innsyn i sakens dokumenter

Forarbeidene uttaler at skadevolderen må få tilstrekkelig informasjon for å kunne ivareta rettighetene sine.¹³⁷ Dette tilsier at skadevolder må få informasjon om anklagene vedrørende de faktiske forholdene som ligger til grunn for erstatningskravet. Hensynet er at vedkommende skal kunne imøtegå påstandene når KfV behandler kravet.¹³⁸ Departementet presiserer at det særlig vil være belastende for barn som er utsatt for volds- og seksuallovbrudd at den påståtte skadevolderen blir part i saken. Imidlertid understreker departementet at hensynet til den påståtte skadevolderens rettssikkerhet strekker seg lengre enn hensynet til barnets beste.¹³⁹ Uttalelsene tilsier at hensynet til skadevolders rettssikkerhet strekker seg langt.

For å forstå rekkevidden av departementets uttalelser om at skadevolder må få tilstrekkelig informasjon, må det ses hen til forvaltningsloven § 18, jf. vol. § 7 fjerde ledd.¹⁴⁰ Hovedregelen for innsyn i dokumenter følger av fvl. § 18 som angir at en part har «rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter». Bestemmelsen gir uttrykk for partens vide adgang til å gjøre seg kjent

¹³⁵ jf. fvl. § 2 første ledd bokstav b

¹³⁶ Prop.238 L (2020-2021) s. 153

¹³⁷ Prop.238 L (2020-2021) s. 153

¹³⁸ Prop.238 L (2020-2021) s. 153

¹³⁹ Prop.238 L (2020-2021) s. 105

¹⁴⁰ Prop.238 L (2020-2021) s. 134

med sakens dokumenter. Formålet er at partene på best mulig måte får mulighet til å ivareta sine interesser.¹⁴¹ I forarbeidene til forvaltningsloven blir det uttalt at ordlyden innebærer at sakens parter blir kjent med «alt materiale av betydning i saken».¹⁴² Følgelig hjemler bestemmelsen partens vide adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter. Imidlertid følger det unntak fra adgangen til innsyn i § 19. Spørsmålet er om det kan gjøres unntak fra retten til innsyn, jf. fvl. § 19.

Det unntaket som kan være relevant for voldsofre fremgår av fvl. § 19 annet ledd. Etter bestemmelsen kan det gjøres unntak dersom det er av «vesentlig betydning» for parten at opplysningene ikke meddeles og dersom et av de alternative grunnlagene er oppfylt. Det første grunnlaget etter bokstav a innebærer at det gjelder partens «helseforhold», mens det andre grunnlaget i bokstav b får anvendelse der det foreligger «andre forhold» som «av særlige grunner» ikke bør formidles. Når voldsofre søker om tilleggserstatning, vil dokumentene som skadevolder i utgangspunktet har innsynsrett i, inkludere helseopplysninger. Følgelig er bokstav a det relevante unntaket for problemstillingen. Spørsmålet er om det er av «vesentlig betydning» for terrorofre at «helseforhold[et]» ikke meddeles skadevolderen.

Det kan kort slås fast at «helseforhold» forstås å gjelde partens helseopplysninger. Ordlyden «vesentlig betydning» tilsier at det må foretas en konkret vurdering. Videre tilsier ordlyden at det foreligger en høy terskel for å nekte parten innsyn. Forarbeidene presiserer at det må foretas en vurdering av partens behov for innsyn for å kunne ivareta sine rettigheter i saken.¹⁴³ Følgelig må det tas en konkret avveining av partens behov for hemmelighold mot partens behov for innsyn for at vedkommende skal kunne ivareta rettighetene sine på en forsvarlig måte.

Vurderingen av om skadevolders rett til innsyn skal begrenses, reiser utfordrende menneskerettslige problemstillinger. Det omfatter en interesseavveining av retten til skadevolder og skadelidtes rett til privatliv og familieliv etter EMK art. 8¹⁴⁴ opp mot hensynet til skadevolders

¹⁴¹ Ot.prp. nr.38 (1964-1965) s. 59

¹⁴² Ot.prp. nr.38 (1964-1965) s. 59

¹⁴³ Ot.prp. nr.3 (1976-1977) s. 81

¹⁴⁴ EMK artikkel 8 verner både skadelidte og skadevolder i en voldserstatningssak. jf. Prop.L 238 (2020-2021) s. 17

rettssikkerhet etter EMK art 6¹⁴⁵. Av hensyn til problemstillingen vil det avgrenses mot en videre drøftelse av dette.

Et moment som tilsier at det er av «vesentlig betydning» for voldsofre, at helseforholdet ikke meddeles, er hensynet til skadelidtes rettssikkerhet. Etersom formålet med loven er å styrke rettssikkerheten for alle involverte parter¹⁴⁶ kan skadevolders innsynsrett potensielt ha den utilsiktede virkningen at voldsofre unngår å søke om voldserstatning. Dette kan skje hvis ofrene er bekymret for at skadevolderen får tilgang til hele informasjonen om deres helsetilstand. Som et resultat kan det føre til at voldsofre tviler på om de skal søke om erstatning. For terrorofre kan denne tvilen særlig gjøre seg gjeldende da forskning viser at denne gruppen kan utvikle PTSD i ettertid av et terrorangrep. Det faktum at skadevolderen som indirekte har påført voldsofrene PTSD, også skal få innsyn i symptomene, kan føles intimiderende. Av hensyn til rimelighet anses det derfor ikke fornuftig at den straffedømte skadevolderen skal ha tilgang til hele helsejournalen til offeret. Videre kan det føre til at man unngår en situasjon hvor færre terrorofre søker erstatning, som potensielt kan medføre at lovens formål om å stille skadevolderen økonomisk til ansvar ikke blir etterlevd.

I samme retning trekker det at hensynet til skadevolders rettssikkerhet kan ivaretas selv om vedkommende ikke får tilgang til hele helsejournalen til den skadelidte. For eksempel kan det vanskelig tenkes at det er nødvendig for skadevolder å få informasjon om skadelidtes søvnforstyrrelser eller medisinbruk for konstateringen av om voldsofferet har pådratt seg varige skader som følge av voldshandlingene. Følgelig er det ikke all informasjon som er nødvendig å meddele skadevolderen for at vedkommende skal kunne forsvare seg mot anklagene. Dette tilsier at det er grunn til å unnta innsyn i deler av helseopplysningene til voldsofre.

På den annen side er det sentralt for rettssikkerheten til skadevolder å kunne se hva erstatningskravet gjelder og hva som er grunnlaget for tilleggserstatningen. Dermed kan det være nødvendig for skadevolder å få innsyn i helseforholdene til voldsutsatte. Det skyldes statens adgang til å kreve regress fra skadevolder. Dersom staten har mulighet til å kreve regress for krav om

¹⁴⁵ EMK artikkel 6 vil særlig komme på spissen dersom staten har adgang til å kreve regress fra skadevolder når domstolen ikke behandler erstatningskravet i medhold av vol. § 7 første ledd bokstav c. Selv om vol. § 7 første ledd bokstav c er relevant med tanke på avhandlingens problemstilling, er det likevel ikke skadevolders partsrettigheter som er hovedtema i avhandlingen. Dermed avgrenses det mot en videre drøftelse av EMKs betydning.

¹⁴⁶ Prop. 238 L (2020-2021) side 7

tilleggserstatning betyr det at skadevolder holdes økonomisk ansvarlig for erstatningskravet. Hensynet bak regressreglene taler for at skadevolder bør ha innsynsrett i sakens dokumenter. Det skyldes at skadevolder skal få mulighet til å motsette seg kravet og dersom skadevolder er uenig i vedtaket fattet av KFV vil derfor vedkommende ha en reell mulighet til å påklage vedtaket til Statens sivilrettsforvaltning eller bringe inn saken for domstolene fordi skadevolder har innsyn i kravet. Når terrorofre søker om tilleggserstatning etter vol. 8 annet ledd avgrenser imidlertid straffesaken mot behandling av erstatningskravet, jf. vol. § 7 første ledd bokstav c. I tilfeller der erstatningskravet ikke er behandlet i straffesaken er det derfor større behov for at skadevolder skal være part i saken fordi vedkommende ikke har hatt mulighet til å imøtegå erstatningskravet. Følgelig er rettssikkerheten til skadevolder et sentralt moment ved vurderingen av om helseforholdet til voldsofre skal hemmeligholdes.

Vurderingen ovenfor tilsier at det må foretas en konkret avveining av både skadevolder og voldsofres rettssikkerhet. Selv om det er gode grunner for at helseforholdet til terrorofre ikke meddeles skadevolderen, er det nødvendig å avveie dette mot skadevolders rett til innsyn. Det skyldes at regressreglene kan medføre at skadevolder personlig blir økonomisk ansvarlig for erstatningskravet.

4.5 Rettshjelp

Rettshjelp i form av bistandsadvokatenes innsats kan i praksis ha en avgjørende rolle for hvordan voldsofre opplever rettsprosessen. I Norge har bistandsadvokatens rolle gradvis utvidet seg over tid. Forskning antyder at hele 60 % av søknader om voldserstatning har blitt fremmet ved hjelp av en advokat.¹⁴⁷

Advokatbistand i forbindelse med voldserstatningssøknader ble etter tidligere lov sikret gjennom flere lovverk. Etter straffeprosessloven (strpl.) § 107 c første ledd er det uttrykt at bistandsadvokaten skal ivareta «fornærmedes og etterlattes interesser» med tanke på hovedforhandlingen og etterforskningen. Departementet presiserte at bistandsadvokatens oppdrag også innebar å bistå voldsofre med søknad om voldsoffererstatning.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Bårnås et al (2021) s. 17

¹⁴⁸ Ot.prp. nr. 11 (2007–2008) s. 91

Advokatbistand ble etter tidligere lov også sikret gjennom rettshjelpsloven.¹⁴⁹ Rettshjelpstilbudet ble tidligere ansett som nødvendig for at voldsofre fikk oppfylt de rettighetene voldsoffererstatningsloven ga.¹⁵⁰ Etter den opphevede bestemmelsen i rettshjelpsloven § 11 annet ledd nr. 6 ble det gitt fritt rettsråd «for den skadede ved søknad eller klage i sak om voldsoffererstatning». En forutsetning for at bestemmelsen kom til anvendelse var at voldsofferet ikke hadde formue eller inntekt som oversteg departementets beløpsgrense.¹⁵¹ Imidlertid fremgår det av rettshjelpsloven § 10 at fylkesmannen hadde adgang til å gi dispensasjon fra departementets beløpsgrense «når særlig forhold gjør det rimelig». Søknad om voldsoffererstatning ble ansett for å være «særlig forhold som gjør det rimelig» å gi dispensasjon.¹⁵²

Dersom voldsofre fikk avslag på dekning av fri rettshjelp etter rettshjelpsloven § 11 annet ledd nr. 6 kunne søknad om fri rettshjelp søkes etter Voldsoffererstatningsforskriften¹⁵³ § 12. Bestemmelsen åpnet for dekning av rettshjelp i «særlige tilfelle[r]». Ordlyden tilsier at bestemmelsen er en sikkerhetsventil som unntaksvis får anvendelse. Denne tolkningen er i samsvar med forarbeidene som presiserer at bestemmelsen skulle anvendes først når voldsofre får endelig avslag eller delvis dekning etter rettshjelpsloven.¹⁵⁴

Redegjørelsen ovenfor illustrerer at rettshjelp i forbindelse med voldserstatning etter tidligere lov ble ivaretatt både gjennom rettshjelpsloven, men også som en sikkerhetsventil gjennom forskriften. Voldsofres behov for rettshjelp kan derfor anses for å ha blitt ivaretatt på en tilstrekkelig måte etter tidligere lov.¹⁵⁵ Ettersom 60 % av ofrene benyttet seg av rettshjelp ved søknad om voldserstatning tyder det på at det var behov for juridisk bistand i forbindelse med søknadene.

I forbindelse med den nye vedtakelsen av voldserstatningsloven ble det foretatt noen endringer i straffeprosessloven. Ved vurderingen av rettshjelp, er det særlig strpl. § 107 c femte ledd annet punktum som er sentral. Til sammenligning fra tidligere lov er ikke lenger søknad om voldserstatning omfattet av bistandsadvokatens oppdrag, jf. strpl. § 107 c femte ledd annet punktum.

¹⁴⁹ Ot.prp. nr. 4 (2000-2001) s. 32

¹⁵⁰ Ot.prp. nr.4 (2000-2001) s. 32

¹⁵¹ Ot.prp. nr.4 (2000-2001) s. 31

¹⁵² Ot.prp. nr.4 (2000-2001) s. 31

¹⁵³ FOR-1981-01-23-8983 (heretter forskriften)

¹⁵⁴ Ot.prp. nr.4 (2000-2001) s. 31

¹⁵⁵ Ot.prp. nr.4 (2000-2001) s. 31

Etter den nye loven skal advokatutgifter kun dekkes dersom «sakens omfang eller kompleksitet» tilsier det, jf. vol. § 10 første ledd. Basert på ordlyden oppstiller den nye loven tydelig en høyere terskel for at advokatbistand skal innvilges.

Ordlyden «sakens omfang eller kompleksitet» sikter til at saken er krevende og omfattende. Hvorvidt saken anses som komplisert beror på en konkret skjønnsmessig vurdering.¹⁵⁶ Departementet illustrerer hvilke tilfeller som vil være omfattet av vilkårene:

«Departementet antar at dersom Kontoret for voldsoffererstatning utbetaler erstatning i en sak som påtalemyndigheten har henlagt etter bevisets stilling, så vil søknaden ha vært komplisert. Tilsvarende vil gjelde dersom Kontoret for voldsoffererstatning har vært i tvil, men har avslått søknaden.»¹⁵⁷

Samlet sett tyder uttalelsen på at bestemmelsen er utformet for å omfatte situasjoner som er tvilsomme, enten det er knyttet til tilgjengelige bevis eller beslutningen om å tildele voldserstatning. Det tilsier at bestemmelsen kun får anvendelse ved særtilfeller. Videre uttaler departementet at:

«En sak kan også være komplisert eller ha et stort omfang fordi den voldsutsatte har fått omfattende og alvorlige skader som følge av handlingen, og av den grunn har rett til dekning av omfattende fremtidige inntekter og fremtidig tap.»¹⁵⁸

Departementet gir ingen forklaring på hvorfor søknad om voldserstatning for fremtidige inntekter og fremtidig tap kan være omfattet av bestemmelsens vilkår for advokatbistand. For å vurdere hvorvidt det foreligger fremtidig inntektstap må det foretas en vurdering av forskjellen mellom inntekten før og etter skaden.¹⁵⁹ Det krever juridiske kunnskaper for denne vurderingen. Følgelig er det rimelig å slutte at erstatningsposter som krever juridiske vurderinger er omfattet av bestemmelsens vilkår.

En annen bemerkning departementet ikke uttaler seg om er hvilken innvirkning mangel på advokatbistand vil få for volds ofre som søker om voldserstatning der dette ikke inngår i straffesaken. For terrorofre kan dette særlig by på utfordringer fordi denne gruppen mest sannsynlig

¹⁵⁶ Prop.238 L (2020-2021) s. 155

¹⁵⁷ Prop.238 L (2020-2021) s. 155

¹⁵⁸ Prop.238 L (2020-2021) s. 155

¹⁵⁹ Kjelland (2019) s. 333

ikke vil få det erstatningsrettslige kravet behandlet i straffesaken, jf. vol. § 7 første ledd bokstav c. Slik tilfellet vil være for terrorofre som søker om tilleggserstatning etter vol. § 8 annet ledd. Det fremstår heller ikke som at departementet har tatt hensyn til om voldsofre faktisk er i en slik situasjon at vedkommende vanskelig vil klare å fremme en søknad på egenhånd. For eksempel kan saken i og for seg være enkel og lite omfattende, men at voldsofre har pådratt seg PTSD eller andre psykiske plager som kan føre til at vedkommende likevel ikke vil være i stand til å fremme søknaden på egenhånd.

Mot dette taler det forhold at den nye lovens innskrenkninger på retten til advokatbistand har sammenheng med lovens formål om å utforme et system der hele erstatningskravet skal behandles i straffesaken.¹⁶⁰ Formålet etter den nye loven er at voldserstatningsordningen skal være enklere slik at det ikke skal være nødvendig med advokatbistand ved søknad om voldserstatning.¹⁶¹ På bakgrunn av dette skal ikke bistandsadvokatens oppdrag være omfattet av å søke voldserstatning og advokatutgifter skal ikke lenger dekkes av rettshjelpsloven.¹⁶² I samme retning trekker det at KfV har veiledningsplikt i forbindelse med søknad om voldserstatning, jf. fv. § 11. Følgelig kan voldsofre få veiledning om spørsmål tilknyttet søknaden.

Til tross for at departementet i tidligere lov begrunnet rettshjelpstilbudet som nødvendig for at voldsofre fikk oppfylt rettighetene som var fastsatt i voldsoffererstatningsloven, nevner ikke departementet hvilke konsekvenser dette har for ivaretagelsen av fornærmedes rettssikkerhet. I lys av effektivitetshensyn er det KfV som skal ta stilling til hvorvidt vilkåret er oppfylt.¹⁶³ Det kan derfor tyde på at effektivitetshensynet trumfet fornærmedes rettssikkerhet om advokatbistand. Lovendringen om advokatbistand i den nye loven kan dermed sies å utgjøre en innskrenkning av voldsofres rett til advokatbistand sammenlignet med den tidligere loven der voldsofre hadde rett på advokatbistand både etter rettshjelpsloven og forskriften. Følgelig er terskelen for advokatbistand etter ny lov høyere og gis kun ved særtilfeller etter en skjønsmessig vurdering.

¹⁶⁰ Prop.238 L (2020-2021) s. 8

¹⁶¹ Prop.238 L (2020-2021) s. 155

¹⁶² Prop.238 L (2020-2021) s. 141

¹⁶³ Prop.238 L (2020-2021) s. 141

5 Avsluttende bemerkninger: rettspolitisk drøftelse

I del tre har det blitt redegjort for at gjeldende rett for tilleggserstatning har en høyere terskel sammenliknet med tidligere lov. Del fire har belyst særlige utfordringer som kan oppstå ved søknad om tilleggserstatning. Disse utfordringene kan medføre at de tilsiktede virkningene med tilleggserstatning for voldsofre i mange situasjoner ikke vil oppfylles. Dette er blant annet fordi regelverket er noe uklart, mangelen på fri retts hjelp og at skadevolder blir part i saken. I det følgende skal det foretas en rettspolitisk drøftelse av hvordan gjeldende rett burde utformes for at de tilsiktede virkningene med loven skal realiseres.

5.1 Klarere regelverk

I del fire ble det redegjort for at voldsutsatte som søker erstatning ikke har kontroll over hvilke dokumenter skadevolder får innsyn i fordi skadevolders innsynsrett etter vol. § 7 fjerde ledd baserer seg på en skjønnsmessig vurdering av KfV. Departementet erkjenner at skadevolders partsrettigheter særlig vil være belastende for barn som er utsatt for volds- og seksuallovbrudd. Likevel mener departementet at skadevolders rettssikkerhet i slike situasjoner kan veie tyngre enn hensynet til barnets beste.¹⁶⁴ Det er ikke tvilsomt at voldsutsatte kan føle at deres rettigheter ikke blir tilstrekkelig ivaretatt når skadevolder får tilgang til de sensitive personopplysningene. En utilsiktet konsekvens er at voldsofre kan velge å trekke søknaden eller unngå å søke volds-erstatning. Dette skyldes at skadevolders partsrettigheter fremstår vid. Med tanke på disse konsekvensene er det en reell risiko for at hovedformålet om å blant annet styrke voldsofres retts-sikkerhet ikke blir realisert.

For å forhindre de utilsiktede konsekvensene kunne lovgiver med fordel uttalt seg om rekkevidden av skadevolders innsynsrett. Departementet har imidlertid valgt å henvise til forvaltningsrettens regler om innsyn. Selv om forvaltningsloven i og for seg er nødvendig for å vurdere rekkevidden av innsynsretten, burde lovgiver belyst hvor langt innsynsretten strekker seg. Dette er fordi partskonstellasjonen etter voldserstatningsloven skiller seg fra forvaltningsretten. Etter forvaltningsretten er partene i saken; parten som vedtaket retter seg mot og staten, mens det etter voldserstatningsloven hovedsakelig er skadevolder og voldsofre. Voldserstatningsloven er et kompleks lovverk. Slik at en presisering og eksemplifisering av hvor langt innsynsretten strekker seg, kan bidra til at voldsofre får kunnskap om dette og dermed får en større forståelse

¹⁶⁴ Prop.238 L (2020-2021) s. 105

av rekkevidden til skadevolders innsynsrett. Følgelig kan det bidra til at søknad om tilleggserstatning ikke fremstår avskrekkende.

I del fire ble det foretatt en vurdering av hvorvidt reglene om foreldelse gjelder for søknad om tilleggserstatning. Vurderingen viser at det er vanskelig å forstå hva gjeldende rett er. Det skyldes at lovteksten og forarbeidene trekker i ulike retninger. Dette er uheldig for voldsofre fordi det potensielt kan føre til at voldsofre får avslag på søknaden fordi kravet er foreldet uten at de har kunnskap om at reglene for foreldelse er gjeldende for krav om tilleggserstatning. Det vil være urimelig om voldsofre får avslag på søknaden fordi lovgiver ikke har vært presis nok om reglene. En tydeligere presisering av hvorvidt reglene om foreldelse også gjelder ved søknad om tilleggserstatning kan forhindre uklarhetene ved regelverket på dette punkt. Dette kan gjøres ved forvaltningspraksis, men også gjennom en instruks fra departementet om hvordan gjeldende rett skal forstås.

5.2 Betydningen av rettshjelp

Etter vol. § 10 første ledd kan voldsofre i visse tilfeller få fri rettshjelp. Utgangspunktet er imidlertid at fri rettshjelp ikke gis med mindre sakens kompleksitet tilsier det. Det skyldes at erstatningskravet som hovedregel skal fremmes i straffesaken. Imidlertid fremstår det ikke som at lovgiver har hensyntatt tilfeller der erstatningskravet blir behandlet av KFV. Videre har ikke lovgiver tatt høyde for at voldsofre som har pådratt seg psykiske plager ikke vil være i stand til å fremme en slik søknad på egenhånd.

Dersom voldsofre som utgangspunkt hadde rett på fri rettshjelp kunne det bidratt til en avklaring på både foreldelsesreglene ved søknad om tilleggserstatning og kunnskap om at skadevolders innsynsrett ikke nødvendigvis gjelder i alle tilfeller. Dette kan bidra til at færre voldsofre avstår fra å søke om tilleggserstatning i frykt for at skadevolderen får innsyn i skadelidtes sensitive personopplysninger.

Voldsofre generelt er en sårbar gruppe og deres økonomiske bakgrunn kan variere. Det kan tenkes at voldsofre med ressurssterk økonomisk bakgrunn kan få et bedre grunnlag for å få innvilget søknad om tilleggserstatning. Det skyldes at de ressurssterke voldsofrene har økonomiske midler for å betale for en bistandsadvokat på egenhånd. Disse utilsiktede virkningene av loven kan slå uheldig ut for voldsofre med ressurs svak bakgrunn og som ikke har økonomiske

midler til å betale for en bistandsadvokat på egenhånd. Potensielt kan det føre til at denne gruppen hverken evner å sette seg inn i det noe kompliserte systemet, som videre kan medføre at de ressurssvake voldsofrene ikke får tilleggserstatning.

På den andre siden er fri rettshjelp et ressurskrevende tiltak for staten. I tillegg er formålet med den nye loven at den skal oppleves enkel, slik at det i utgangspunktet ikke skal være nødvendig med fri rettshjelp for at rettssikkerheten til voldsofre blir ivaretatt. En mulig løsning kan være å avgrense fri rettshjelp til voldsofre som får avslag på søknad om tilleggserstatning. Dette er særlig nødvendig for terrorofre fordi de er en sårbar gruppe. I tillegg har Norge forpliktet seg til å beskytte, støtte og anerkjenne disse ofrene.¹⁶⁵ Retten til fri rettshjelp ved avslag om tilleggserstatning vil i større grad sikre denne forpliktelsen. Det skyldes at terrorofre i større grad får PTSD og potensielt vil kunne ha krav på menerstatning. Som vist i punkt tre vil ikke krav om tilleggserstatning for mén være modent når det første erstatningskravet blir fremmet til KfV. Å begrense fri rettshjelp i klageomgangen anses for å være et mindre ressurskrevende tiltak. På denne måten vil rettssikkerheten til voldsofre ivaretas på en forsvarlig måte.

En siste bemerkning som er en sentral utfordring for terrorofre, er at denne gruppen kan sammenligne skadeomfanget med hverandre fordi ofrene har opplevd samme voldshendelse. I forbindelse med 22-juli-terroren opplevde flere av ofrene en indre konflikt med tanke på erstatningskravene sine. Dette skyldes deres tvil ved om de egentlig fortjente erstatningspengene eller at de ikke følte at de selv fortjente utbetalingen på samme måte som de andre overlevende fra Utøya.¹⁶⁶ Denne sammenligningen kan påvirkes av de vedvarende ettervirkningene av hendelsen. Dette kan resultere i at ofrene med mindre fysiske skader føler at de ikke har samme «rett» til erstatning sammenlignet med de som har blitt hardere rammet. Denne tvilen kan føre til at terrorofre ikke fremsetter krav om tilleggserstatning. For denne gruppen kan det derfor være nødvendig med rettshjelp. Dette skyldes særlig de psykiske plagene denne gruppen kan pådra seg. Det er derfor uheldig at lovgiver ikke har tatt grupper som blant annet terrorofre i betraktning ved utformingen av loven. Begrunnelsen for dette er at denne gruppen vil være annerledes stilt med tanke på rettshjelp fordi det er sannsynlig at erstatningskravet i slike saker ikke behandles i straffesaken.

¹⁶⁵ Prop.65 L (2011-2012) s. 10

¹⁶⁶ Nilsen, L. G., Langballe, Å., & Dyb, G (2016) s. 48

5.3 Konklusjon

Denne avhandlingen viser at de tilsiktede virkningene bak voldserstatningsloven i liten grad blir ivaretatt. På grunn av de utilsiktede konsekvensene av loven kan det føre til at det blir uforholdsmessig vanskelig å få tilleggserstatning etter den nye loven. De utilsiktede virkningene skyldes at de uklare reglene om foreldelse kan føre til at voldsofre får avslag på søknaden. En annen konsekvens er at voldsofre kan avstå fra å søke om tilleggserstatning fordi skadevolder får innsyn i saken eller at voldsofre ikke evner å søke om tilleggserstatning på egenhånd og det forhold at adgangen til fri rettshjelp er begrenset til unntaksvisse tilfeller.

Den kritikken som har vært reist i forbindelse med den nye loven er generelt sett forståelig. Særlig det forhold at skadevolder blir part og mangelen på advokatbistand ved søknad om voldserstatning. Imidlertid viser avhandlingen at kritikken vedrørende skadevolders partsrettigheter må modifiseres fordi rekkevidden av innsynsretten ikke alltid strekker seg like langt som loven fremstår. Modifiseringen illustrerer behovet for å bedre informasjonsformidlingen av loven. For det første vil det bidra til å tydeliggjøre loven på en forståelig måte. For det andre kan det bidra til at søknad om tilleggserstatning ikke fremstår avskrekkende for voldsofre.

Til tross for kritikken av den nye loven, er det likevel grunn til å understreke at loven har sin opprinnelse i en politisk enighet og at behovet for endringene har sammenheng med den allmenne rettsfølelsen. De ovennevnte forslagene som er belyst i 5.1 og 5.2 er forholdsvis enkle tiltak som kan bidra til å tydeliggjøre gjeldende rett og sikre at voldsofre får realisert muligheten til å søke om tilleggserstatning i praksis. For eksempel vil ikke forvaltningspraksis og instruksjer fra departementet om gjeldende rett medføre konkrete endringer i voldserstatningsloven. Derimot vil innføringen av fri rettshjelp i klageomgang medføre endringer i loven. Dette kan være ressurskrevende i den betydningen at staten må bevilge penger fra statsbudsjettet til voldserstatningssaker. Det vil likevel være en betydelig besparelse sammenliknet med tidligere lov der alle voldsofre som hovedregel fikk fri rettshjelp. Samtidig vil det bidra til å avbøte den strenge rettsutviklingen for krav om tilleggserstatning ettersom gjeldende rett er vesentlig strengere enn etter tidligere lov.

Vedrørende søknad om tilleggserstatning er det ikke nevneverdige forskjeller for voldsofre generelt og terrorofre. Begge grupper antas å ha nokså like utfordringer som følge av en voldshendelse. Imidlertid kan det tenkes at terrorofre i større grad sammenligner seg med hverandre vedrørende skadeomfang. Det kan føre til at flere terrorofre ikke søker tilleggserstatning selv

om vilkårene er oppfylt. Disse konsekvensene er likevel vanskelig å ta høyde for ved utformingen av loven. På den andre siden kan det tenkes at det hadde vært en fordel om lovgiver hadde uttalt seg om utfordringene terrorofre vil møte på etter den nye loven. En slik bemerkning er særlig aktuell fordi Norge på kort tid har opplevd flere alvorlige terrorhendelser.

Etterhvert som Statens sivilrettsforvaltning får inn klager på vedtak om tilleggserstatning, er det rimelig å anta at forvaltningen vil utvikle fornuftige retningslinjer av innholdet i tilleggserstatning og de særlige reglene som gjør seg gjeldende for tilleggserstatning. Dette vil gi ytterligere veiledning for å forstå reglene om tilleggserstatning og reglene vil forhåpentligvis fremstå tydeligere.

Litteraturliste

Norsk lov og forskrift

1814	Grunnloven av 17. mai 1814
1967	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967
1969	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967
1979	Lov om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven) av 18. mai 1979 nr. 18
1980	Lov om fri rettshjelp (rettshjelploven) av 13. juni 1980 nr. 35
1981	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
1981	Forskrift om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling av 23. januar 1981 nr. 8983
1990	Forskrift om standardisert erstatning etter lov om yrkesskedeforsikring av 21. desember 1990 nr. 1027
1997	Forskrift om menerstatning ved yrkesskade av 21. april 1997 nr. 373

1999	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr. 30
2001	Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) av 20. april 2001 nr. 13
2005	Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28
2022	Lov om erstatning fra staten til voldsutsatte (voldserstatningsloven) av 17. juni 2022 nr. 57

Traktater

EMK	Den europeiske menneskerettskonvensjon, Roma. 4. november 1950
Konvensjonen om voldserstatning	Europeisk konvensjon om erstatning til voldsofre, Strasbourg 24. november 1983

Forarbeider

Innst. S. nr. 171 (1975–1976)	Innstilling frå Justiskomiteen om lov om bevilgning under kapittel 424 i samband med innføring av ordning om erstatning frå staten
-------------------------------	--

	til ofre for straffbare handlinger.
Ot.prp.nr.38 (1964-1965)	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
Ot.prp.nr 4 (2000-2001)	Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven)
Ot.prp.nr.51 (2004-2005)	Lov om mekling og rettergang i sivile tvister
Ot.prp.nr.12 (2008-2009)	Lov om endringar i lov om erstatning frå staten for personskade valda ved straffbar handling m.m. (valdsoffererstatningslova)
NOU 2011: 16	Standardisert personskadeerstatning
NOU 2016: 9	Rettferdig og forutsigbar – voldsskadeerstatning
Prop. 238 L (2020-2021)	Lov om erstatning fra staten til voldsutsatte (voldserstatningsloven)

Rettsavgjørelser

Norsk Høyesterett

Rt. 1975 s. 670 (Sykebesøk)

Rt. 1993 s. 1547 (Skoland)

Rt. 1996 s. 958 (Stokstad)

Rt. 1999 s. 1967 (Rott)

Rt. 2002 s. 1436 (Bråtane)

Rt. 2005 s. 1757

Rt. 2015 s. 24

HR-2016-2399-A

HR-2016-2017-A

HR-2022-1132-A

Lagmannsretten
LF-2010-5377
LA-2013-5493

Internasjonale rettskilder

Communication from the Commission the European Parliament, The Council, The European economic and social committee and the committee of the regions - «EU Strategy on victims' rights (2020-2025)». Brussels, 24. juni. 2020

Juridisk litteratur

Andenæs, Mads Henry. *Rettskildelære*. 2 ed., Oslo, M.H. Andenæs, 2009

Askeland, Bjarte. «Rettsoppfatninger som rettskilde» i *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget, 2019. Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde

Bernt, Jan Fridthjof. «Et hermeneutisk perspektiv på rettsvitenskap og juridisk metode» i *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget, 2019. Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde.

Bårnås, Kristin Stanwick, et al. "Voldsoffererstatningsordningen." *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, vol. 18, nr. 1, 2021, s. 7-32.

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*. 5 ved ed. Jan E. Helgesen , Oslo, Universitetsforlaget, 2001

Eriksen, Christoffer C. "Forvaltningspraksis som rettskilde." *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget, 2019, s. 293

Husabø, Erling Johannes. *Terrorisme i norsk strafferett - Ein analyse av straffelova kapittel 18*. 1 utg., Bergen, Fagbokforlaget, 2018

Høgberg, Alf Petter. «Reelle hensyn» i *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget, 2019, s. 347. Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde

Kjelland, Morten. *Erstatningsrett - en lærebok*. 2 utg., Oslo, Universitetsforlaget, 2019

Løvlie, Anders. «Fakta og juss» i *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget, 2019. Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde

Mestad, Ola. «Rettens kilder og anvendelse» i *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget, 2019. Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde

Nadheim, Erik. «Sviket mot voldsofrene». *Juristen*, 2 Desember 2020, <https://juristen.no/debatt/2020/12/%C2%ABsviket-mot-voldsofrene%C2%BB>. Opplestet 5. September 2023

Robberstad, Anne. *Sivilprosess*. 4 utg., Bergen, Fagbokforlaget, 2018

Sandvold, Carl Gunnar. “Utviklingen av voldsoffererstatningsordningen etter 22. juli 2011.” *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett*, Vol.12, nr. 3, s. 155-160. *idunn.no*, <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN2464-3386-2015-03-01>

Sunde, Jørn Øyrehagen. «Innleiing: Den juridiske verktøykassen» i *Juridisk metode og tenkemåte*. Oslo, Universitetsforlaget, 2019, s. 27. Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde

Thorson, Bjarte. «Gjenopptak av personskadesaker». *Idunn.no*, Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett, August 2015, <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN2464-3386-2015-04-02>. Opplastet 22. november 2023

Artikler

Dyb, Grete et al. «Coping responses in the midst of terror: The July 22 terror attack at Utøya Island in Norway». *Scandinavian Journal of Psychology*, 56 (1) side 45-52. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sjop.12118> Opplastet 12. november 2023

Nilsen, Lisa Govasli, et al. «Men hva er det egentlig ment for?». *NKVTS*, 2016, https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_2_2016_net.pdf. Opplastet 5. September 2023

Nettsider

«Hva er Posttraumatisk stresslidelse (PTSD)?» *Helsenorge*, <https://www.helsenorge.no/sykdom/psykiske-lidelser/angst/posttraumatisk-stresslidelse/>. Opplastet 22 oktober 2023

Svendsen, Tinius. «Den nye voldsoffererstatningsloven er ikke rettsstaten verdig». *Advokatbladet*, 29 November 2022 <https://www.advokatbladet.no/bistandsadvokater-voldsoffererstatning/den-nye-voldsoffererstatningsloven-er-ikke-rettsstaten-verdig/187013>. Opplastet 8 September 2023

«22. juli-erstatninger dobles – NRK Norge – Oversikt over nyheter fra ulike deler av landet». *NRK*, 5 Desember 2012,
<https://www.nrk.no/norge/22.-juli-erstatninger-dobles-1.9572568>. Opplaget 19. Oktober 2023

Vedtak

Erstatningsnemnda for voldsofre

ENV-2014-737

ENV-2020-3076

ENV-2020-1269

ENV-2020-423

Kontoret for voldsoffererstatning (KFV)

Innsyn i vedtak med referansenummer 23/00099

Masteroppgave

Skadeserstatningsloven § 3-8, kandidatnummer: 578

